

BREŽIŠKE OKTOBRske NAGRADE

Za izredne uspehe in dosežke na družbenih, ekonomskih, političnih, prosvetnih, tehničnih, kulturnih in drugih področjih, ki imajo poseben pomen za razvoj ter napredek brežiške občine, je ObS Brežice ustanovila poseben Sklad za podeljevanje oktobrskih nagrad. Ob letošnjem slovesnem proslavljanju občinskega praznika je predsednik ObS Ivan Zivič utemeljil delo in vsestranske uspehe dveh predlaganih kandidatov za OKTOBRsko NAGRADO, predsednik ObS Vinko Jurkas pa je ob navdušenem ploskanju vseh odbornikov in gostov v dvorani 28. oktobra dopoldne letošnji nagradi podelil Stanku Reberniku in Ludviku Metelku. Objavljamo celotno utemeljitev za podeljeni nagradi.

Upravni odbor sklada za podeljevanje oktobrskih nagrad občine Brežice je na podlagi določil statuta sklada opravil razpis oktobrskih nagrad občine Brežice v Dolenjskem listu 4. septembra 1969. O zbranih predlogih je upravni odbor razpravljal 7. 10. 1969 in sprejel naslednje sklepe:

1. V letu 1969 naj se podelita samo dve oktobrski nagradi.
2. Oktobrska nagrada naj bo v lanskoletni višini 3.000 Ndin.
3. Upravni odbor predlaga občinski skupščini Brežice, da podeli dve nagradi, in sicer:

— na področju gospodarstva tov. Stanku Reberniku, direktorju Kmetijsko trgovskega podjetja AGRARIA Brežice,

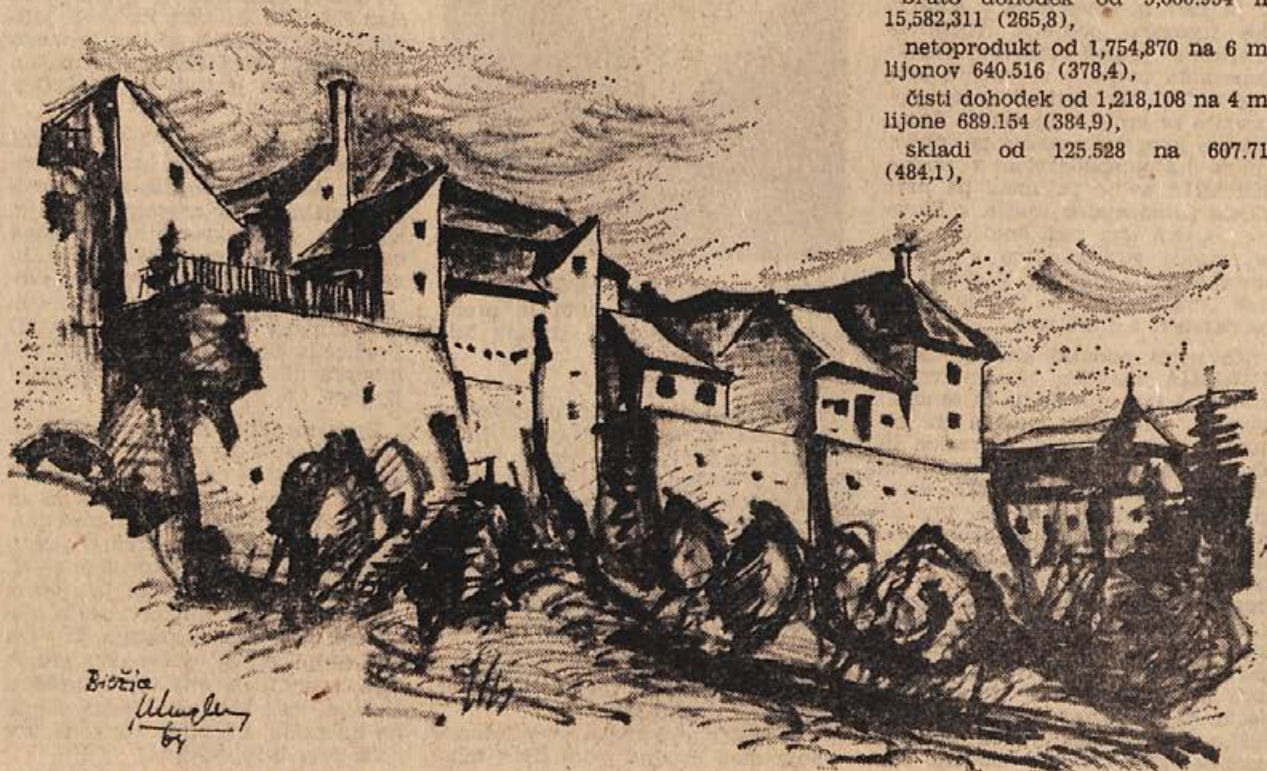
— na področju negospodarstva tov. Ludviku Metelku, predsedniku DPD Svoboda »Bratov Milavcev« Brežice in predsedniku občinske Zveze prijateljev mladine Brežice

Utemeljitev:

■ Stanko Rebernik, roj. 1925 v Sevnici, absolvent višje komercialne šole Maribor, direktor AGRARIE Brežice, je član ZKJ in je sodeloval v NOV.

V delovno organizacijo, ki jo vodi, je prišel 1951. V njej uspešno dela kot direktor že nad 10 let. Pod njegovim vodstvom je KZ — AGRARIA dosegla pomembne rezultate:

celotni dohodek se je v zadnjih 6 letih povečal od 12.021.479 na 35.963.026 (Indeks 299,1),
bruto dohodek od 5.860.954 na 15.582.311 (265,8),
netoprodukt od 1.754.870 na 6 milijonov 640.516 (378,4),
čisti dohodek od 1.218.108 na 4 milijone 689.154 (384,9),
skladi od 125.528 na 607.711 (484,1),

MIROSLAV KUGLER: F. 1 brežiškimi obzidjem (1964)

Stanko Rebernik, direktor AGRARIA iz Brežic

amortizacija od 391.440 na 1 milijon 117.458 (285,4), osebni dohodki od 1.092.580 na 4.081.443 (373,5) in zaposlenost od 228 na 248 (108,7).

Od leta 1963 do danes je AGRARIA Brežice investirala 2.633.879 Ndin lastnih sredstev. Novo najetih kreditov je bilo 7.368.697 Ndin. V letu 1970 pa je predvidena nova investicija v višini 10.200.000 Din za razširitev toplih gred.

Kmetijska zadruga Brežice, ki se je 1967 preimenovala v Kmetijsko trgovsko podjetje AGRARIA Brežice, se je pod vodstvom Stanka Rebernika uvrstilo v zadnjih letih med najpomembnejše delovne organizacije te vrste v Sloveniji. Jasno začrtan program razvoja pa močno vpliva na gospodarstvo v občini. AGRARIA se je povzpela na prvo mesto proizvajalca cvetja v Sloveniji. S tem ima tudi določen vpliv na razvoj gospodarstva v širšem slovenskem prostoru. V dokaz je tudi prva nagrada za rezano cvetje na razstavi v Ljubljani.

Navedeni podatki kažejo, da je AGRARIA naredila močan vzpon v svojem razvoju. Ne da bi zanikali zasluge celotnega vodstva in kolektiva tega podjetja, je realna in objektivna ocena, da je kmetijska zadruga oziroma AGRARIA dosegla take rezultate zato, ker ima direktorja, ki vztrajno in prizadevno išče vedno nove poti, kako strokovno voditi svoje podjetje, da bi postala močna delovna organizacija z zagotovljeno perspektivo. Ob marsikaterih nerešenih vprašanjih na področju kmetijstva je znal pokazati in izbrati pot v svojem podjetju, ki mu tako perspektivo zagotavlja. Dejstvo, da je znal organizirati enotno vodstvo s sodobno teh-

niko spremljanja rezultatov poslovanja zato, da bi kolektiv in samoupravni organi bili sproti obveščeni o rezultatih svojega dela, zgovorno dokazuje osebni vpliv Stanka Rebernika in njegovo avtoriteto, ki sloni na sodobnih metodah vodenja organizacije. Ne gre prezreti, da vse to pomeni velik prispevek k utrjevanju in razvijanju naše samouprave.

Na podlagi navedenega upravni odbor sklada za podeljevanje oktobrskih nagrad smatra svoj predlog za utemeljen in predlaga občinski skupščini Brežice, da podeli oktobrsko nagrado tov. Stanku Reberniku, direktorju Kmetijsko trgovskega podjetja AGRARIA Brežice.

■ LUDVIK METELKO, rojen 1921, zaposlen pri IMV Novo mesto — obrat Brežice kot vodja splošne službe, član ZKJ, je predsednik občinske Zveze prijateljev mladine in predsednik DPD Svoboda »Bratov Milavcev« v Brežicah.

Kot predsednik občinske Zveze prijateljev mladine Brežice od leta

Ludvik Metelko, predsednik brežiške občinske zveze DPM in predsednik DPD Svoboda »Bratov Milavcev«

1963 je zelo aktiven in prizadeven in spada ta občinska zveza med najaktivnejše v SR Sloveniji. Svoje delo usmerja v izboljšanje položaja otrok, to je v njihovo psihično in fizično rekreacijo.

Razen rednega dela v društvu vsako leto organizira Kurirčkovo pošto in druge akcije. Leta 1961 je začel organizirati dedka Mraza. Zadnja leta je to preraslo v občinski okvir, saj je imel tovariš Metelko tudi po 23 obiskov med šolskimi in predšolskimi otroki.

Je avtor organiziranega tekmovanja med društvi prijateljev mla-

dine v brežiški občini, ki že štiri leta poteka po tekmovalnem programu. Je tudi avtor organiziranega letovanja otrok v Savudriji.

Za svoje neutrudno in prizadevno delo je tovariš Metelko prejel od republiške Zveze mladine leta 1968 zlato značko DPM.

Z dramskim delom se je začel ukvarjati že zelo zgodaj. V stari Jugoslaviji je bil aktiven član Sokola, kjer je v dramski skupini igral manjše vloge. Po vrnitvi iz pregnanosti 1945 je organiziral skupaj s Francem Bogovičem iz Loč v Rigoncah dramsko družino in tudi igral naslovne vloge. Razen tega je igral v orkestru v Dobovi.

V delavsko prosvetno društvo Svoboda »Bratov Milavcev« Brežice se je tovariš Ludvik Metelko vključil 1960. Pred tem je bil vrsto let aktivni kulturno-prosvetni delavec v Kostanjevici na Krki. V društvu »Bratov Milavcev« je v okviru dramske skupine igral vedno naslovne vloge. Od leta 1963 pa je tudi predsednik tega društva. Društvo je sodelovalo na raznih republiških, okrajnih in medobčinskih revijah. V zadnjem času pa dobiva to sodelovanje širše prostorske okvire, saj sega prek občinskih meja v Kranj, bratsko občino Veliko Plano in nastopa med našimi zamejskimi Slovenci v Trstu. Društvo aktivno sodeluje v Spodnjem Posavju. S svojimi nastopi v sosednjih občinah krepi in spodbuja razvoj kulturnih dejavnosti na tem območju.

Tovariš Metelko je dolgoletni član ZK POS Brežice. Za svoje kulturno delo je prejel od republiškega sveta ZK POS Linhartovo značko, predlagan pa je tudi za zlato Linhartovo plaketo.

Tovariš Metelko je tudi aktivni družbeni delavec na drugih področjih. Je član komunalne skupnosti socialnega zavarovanja v Celju, kjer je podpredsednik izvršnega odbora in član republiške skupščine socialnega zavarovanja v Ljubljani. Je član temeljne izobraževalne skupnosti, podpredsednik AMD Brežice in član nekaterih drugih samoupravnih organov pri občinski Brežice.

Upravni odbor sklada za podeljevanje oktobrskih nagrad ugotavlja, da je tovariš Ludvik Metelko eden izmed redkih, ki tako aktivno in prizadevno uspešno deluje med mladino. Razen tega je izredno požrtvovalen tudi na kulturno-prosvetnem področju. Velik pa je njegov prispevek na drugih področjih njegovega zavzetega delovanja. Iz vseh navedenih razlogov upravni odbor sklada predlaga občinski skupščini Brežice, da podeli oktobrsko nagrado tovarišu Ludviku Metelku kot priznanje in spodbudo.

TRDINOVE NAGRADE ZA 1969

28. oktobra 1969 so v veliki dvorani Dolenjske galerije v Novem mestu v okviru občinskega praznika slovesno podelili TRDINOVE NAGRADE za leto 1969. V imenu sveta za prosveto in kulturo pri občinski skupščini je Boris Gabrič prebral utemeljitve letošnjih Trdinovih nagrad, hkrati pa je predstavil lepemu številu obiskovalcev večera nagrajence ter njihovo dosedanje vsestransko delovanje. Objavljamo uvodne besede tov. Gabriča in besedilo utemeljitev za podeljene nagrade, medtem ko bomo v prihodnji številki DOLENJSKIH RAZGLEDOV objavili tudi utemeljitve za podeljene »PLAKETE NOVEGA MESTA«, ki so jih letos dobili: Industrija motornih vozil, lesni kombinat NOVOLES, Dolenjski muzej, Studijska knjižnica Mirana Jarca ter Zavod za izobraževanje kadrov in produktivnost dela v Novem mestu.

Štejem si v čast, da kot član sveta za prosveto in kulturo občinske skupščine Novo mesto otvarjam svečanost ob podelitvi Trdinovih nagrad za leto 1969.

Dovolite, da ob tej priložnosti pozdravim Trdinove nagrajence in vse zbrane goste.

Tovarišice in tovariši!

Program prireditev novomeškega občinskega praznika vključuje, poleg mnogih manifestacij, uspehov delovnih občanov občine Novo mesto, tudi svečano podelitev Trdinovih nagrad.

Te smo podeljevali po prvotnem odloku občinske skupščine Novo mesto z dne 1. 7. 1965 občanom naše občine kot priznanje za njihovo kulturno delo, umetniško ustvarjanje in poustvarjanje, kulturno znanstveno in znanstveno delo, za dosežene uspehe v času od zadnje podelitve nagrad.

Nagrade lahko dobijo tudi drugi občani za posebna dela na navedenih področjih, če so ta bila kakorkoli v zvezi z območjem občine.

Po zadnji podelitvi Trdinovih nagrad v letu 1967 pa je o vsebini odloka razpravljal svet za prosveto in kulturo občinske skupščine Novo mesto in predlagal, naj se vsebina odloka spremeni tako, da bodo v

prihodnje mogli Trdinove nagrade prejemati tudi zaslužni prosvetni delavci občine Novo mesto.

25. marca 1969 je občinska skupščina Novo mesto sprejela na svoji seji odlok s predlagano spremembo vsebine.

Trdinove nagrade so po tem novem odloku razpisane že za leto 1970, sprememba odloka pa velja tudi za letošnje kandidate Trdinovih nagrad.

Po sklepu seje sveta za prosveto in kulturo sta bili imenovani dve komisiji z namenom, da zbereta iz vseh predlogov štiri kandidate, in sicer dva s področja kulturne dejavnosti in dva s področja izobraževalno-vzgojnega dela.

Predloge obeh komisij je soglasno sprejel svet za prosveto in kulturo na svoji seji dne 9. oktobra 1969.

V veliko čast si štejem, da lahko preberem imena zaslužnih delavcev. Letošnji Trdinovi nagrajenci so:

Marjan Dobovšek, profesor na gimnaziji v Novem mestu,

EMA MUSER, profesorica v Novem mestu,

Mara Glonar, učiteljica na osnovni šoli v Novem mestu,

Tone Knez, arheolog, kustos Dolenjskega muzeja v Novem mestu.

Marjan Dobovšek, profesor novomeške gimnazije

Dovolite, da nazadnje preberem še utemeljitve dela Trdinovih nagrajencev.

UTEMELJITEV PREDLOGOV TRDINOVIH NAGRAD ZA LETO 1969

■ **MARJAN DOBOVŠEK**, profesor gimnazije v Novem mestu, prejema Trdinovo nagrado za svoje življenjsko delo.

S svojo izredno zavzetostjo za izobraževalno delo, s posebnim smislom za metodično izoblikovanje učne snovi v šoli in lepim odnosom do tistih, ki jim posreduje znanje, dosega vsa leta svojega poklicnega dela najlepše izobraževalne in vzgojne uspehe. S preudarnostjo usmerja mlade v različne dejavnosti, ki jih posredno aktivirajo tudi za boljši učni uspeh.

Njegovo izobraževalno vzgojno delo je vsestransko: najdemo ga pri najrazličnejših prireditvah: šolskih, pionirskih, pri partizanskih pohodih, pri tabornikih, pri režiji dramskih del, pri komponiranju telovadnih in folklornih nastopov. Veliko truda pa je vložil prav v delo s taborniki in vzgojil lepo število mladih ljubiteljev narave.

Posebno se odlikuje s pristopom do mladine, z izrazito pridnostjo in požrtvovalnostjo dela z njo. Njegov princip je: mladino discipliniraš s tem, da jo ustrezno zaposliš.

Se veliko dobrega bi lahko povedali o delu in uspehih profesorja Marjana Dobovška, kar pa ni potrebno, ker se njegovo delo kaže na generacijah, ki jim je dolga leta posređoval toliko koristnega znanja.

Za velika prizadevanja in dosežene uspehe zasluži priznanje s podelitvijo Trdinove nagrade.

■ **EMA MUSER**, profesorica v Novem mestu, upokojena direktorica Medobčinskega zavoda za prosvetno-pedagoško službo v Novem mestu, je s posebnim čutom odgovornosti vzgajala mlade generacije in jih usposabljala za težke naloge pri graditvi socialistične domovine. V času okupacije naše domovine ji globoka patriotična zavest ni dovoljevala stati ob strani in čakati na urejene razmere. Sledila je partizanskim borcem tudi po poti XIV. divizije na Štajersko.

Po osvoboditvi je opravljala odgovorne naloge v prosvetno-oblastnih in upravnih organih in vodilne funkcije v izobraževalnih zavodih. Nikdar ji ni bilo odveč tudi izven

Ema Muser, upokojena direktorica medobčinskega zavoda za prosvetno-pedagoško službo

šole voditi in izvajati razne družbeno-politične ter vzgojno-izobraževalne akcije in naloge. Vsepovsod je vzgajala in izobraževala z največjim čutom odgovornosti — v duhu najnaprednejših idej marksizma in leninizma. Njena velika zasluga je, da je 10 let vodila novomeško učiteljske in s tem pripomogla, da je Dolenjska dobila toliko mladih učiteljev z oblikovanim znanstvenim svetovnim nazorom, ki v naprednem duhu vzgajajo mlade generacije.

Njeno delo je vezano na povojni razvoj šolstva na Dolenjskem in na dosledno vzgojo mladih generacij v duhu najnaprednejšega znanstvenega svetovnega nazora.

Za njeno uspešno življenjsko izobraževalno-vzgojno delo v šoli in izven nje ji podeljujemo javno priznanje — Trdinovo nagrado v letu 1969.

■ **MARA GLONAR, učiteljica na osnovni šoli »Katja Rupena« v Novem mestu, prejme Trdinovo nagrado za svojo življenjsko aktivno kulturno-umetniško dejavnost v dramski sekciji kulturno-umetniškega društva »Dušan Jereb« v Novem mestu.**

Mara Glonarjeva je dolga leta od osvoboditve naprej uspešno predstavljala neštete igralske like ob uprizoritvah najrazličnejših dramskih del na novomeškem igralskem odru, na odrih izven Novega mesta in celo na gledaliških odrih izven republike.

V urniku amaterske dejavnosti

kulturno-umetniškega društva so zapisane vse te njene vloge in prenekatero so podčrtane s posebnim poudarkom na doseženo umetniško raven.

Svoje znanje o dramatik in drugih besednih umetnostih ter izkušnje, ki si jih je pridobila v priznani novomeški dramski amaterski sekciji, vsa leta posreduje kot učiteljica tudi najmlajšim, posebno pri šolskih dejavnostih, in sicer v dramskih krožkih, kjer sistematično pripravlja skupine učencev za razne šolske prireditve ter jih tudi sicer izobražuje in vzgaja za pravilno razumevanje in podajanje leposlovnih del v prozi ter prav posebej v vezani besedi.

Kvaliteto njenega dela potrjuje tudi dejstvo, da so izvajanja mladih recitatorjev in igralcev že štirikrat

Mara Glonar, učiteljica osnovne šole »Katja Rupena« v Novem mestu

posneta za pionirske televizijske oddaje.

Za njeno posebno aktivnost v kulturni dejavnosti in za doseženo kvaliteto raven ji podeljujemo javno priznanje v obliki Trdinove nagrade.

■ **TONE KNEZ, arheolog, vodja arheološkega oddelka Dolenjskega muzeja v Novem mestu, prejme Trdinovo nagrado v letu 1969 za posebne uspehe s področja arheoloških raziskav na Dolenjskem, zgodovinskih dognanj in znanstvenih razprav o tem v raznih publikacijah.**

Pred 12 leti je arheolog Tone Knez začel kot strokovni delavec Dolenjskega muzeja raziskovati sle-

di prvih prebivalcev na dolenjskih tleh, zlasti pa na samem območju Novega mesta.

Začetki njegovih raziskovalnih del so bile najdbe starega grobišča na Mestnih njivah, arheološka izkopavanja v Straži, Bršlinu, Drnovem in v drugih krajih. Zgodovinsko važno in obsežno arheološko izkopavanje velike prazgodovinske nekropole pa je vodil v letih svojega strokovnega delovanja na Dolenjskem v Kandiji v Novem mestu. Pri tem arheološkem delu je izkopal štiri velike halštatske gomile in obsežno keltsko grobišče ob njih. Izkopavanje je dalo izredno bogate arheološke najdbe, ki po svoji dragocenosti in kulturnozgodovinski vrednosti presegajo slovenski okvir in so postale po njegovi publiciteti mednarodno pomembne.

Izkopavanje je potrdilo domnevo, da je bilo Novo mesto v halštatskem času pomemben center prazgodovinskih Ilirov s svojim centrom na utrjenem gradišču na Marofu.

Izkopavanje v Novem mestu je vzbudilo veliko zanimanja v slovenski javnosti in v mednarodnih strokovnih krogih, kar dokazuje tudi plodno sodelovanje s strokovnimi kadri tega področja izven jugoslovanskih meja.

O rezultatih izkopavanja je bila obveščena naša javnost s številnimi članki v slovenskih časopisih in revijah.

Za široko in plodno znanstveno-kulturno delo podeljujemo Tonetu Knezu javno priznanje s Trdinovo nagrado občine Novo mesto.

Tone Knez, arheolog-kustos Dolenjskega muzeja v Novem mestu

NOVOMEŠKI OKTOBRSKI DNEVI

29. oktobra dopoldne je bila v novomeškem Domu kulture slavnostna seja občinske skupščine, na kateri je govoril njen predsednik Franci Kuhar predvsem o najnovejšem položaju v gospodarstvu ter javnih in drugih službah v občini. Zaradi vsestranskega zanimanja za podani pregled objavljamo njegov govor v celoti z željo, da bi tako publicirani podatki služili kar najširšemu krogu občanov in vsej javnosti. Tovariš Kuhar je na seji dejal:

Pred nami je spet tisti svečani trenutek, ko bomo obudili spomine na našo slavno preteklost in ko bomo skušali še bolj pojasniti sicer dokaj jasno začrtane poti za našo prihodnost.

Osemindvajset let mineva od tistega 29. oktobra 1941, ko ga je naša občinska skupščina proglasila za praznik naše občine.

Leto 1941.

Hiter propad in razpad stare Jugoslavije in vdor nemških ter italijanskih osvajalcev na naše ozemlje je sicer povzročil trohico malodušja, ki pa je bilo izredno hitro premagano. Vse bolj je dozorevala zavest, da je upor neodločljiva nujnost. Komunistična partija je bila tista, ki je povezovala to zavest, katere rast je bila odločilna za razvoj in krepitev osvobodilnega gibanja pri nas. V začetku je okrožni partijski komite neposredno organiziral dejavnost Osvobodilne fronte. Z ustanovitvijo okrožnega odbora Osvobodilne fronte junija 1941 pa je dobila OF v našem novomeškem okrožju svojo organizacijsko obliko. Pri tem se je razvila izredno živahna politična in organizacijska dejavnost, katere rezultat je bila ustanovitev vrste rajonskih in terenskih odborov OF.

Njihova osnovna naloga je bila: razširiti idejo osvobodilnega boja in zbiranja orožja in opreme za prve borce in aktiviste, ki so se že združevali v vojaške enote in pričeli s prvimi vojaškimi akcijami in napadi na okupatorja.

Tako je bila že poleti in v jeseni leta 1941 osnovana na Brezovi rebri partizanska novomeška četa, ki je bila 29. oktobra istega leta dokončno organizirana in je odšla na pohod na ozemlje, ki ga je zasedel nemški okupator. Ta akcija je bila že del operativnega programa Glavnega poveljstva slovenskih partizan

skih enot. Povod zanjo pa je dal nemški okupator sam s tem, ko je začel izseljevati naše ljudi v Šlezijo, Srbijo in na Hrvaško. Naše politično in vojaško vodstvo je poznalo nemške namene, da hočejo z izselitvijo naprednejšega slovenskega prebivalstva z zasedenega področja ustvariti pogoje za ponemčevanje

Franci Kuhar, predsednik občinske skupščine Novo mesto

naše dežele. Zato je sklenilo, da bo hitreje povezovalo prve partizanske čete na Štajerskem in Dolenjskem ter ustanovilo dve večji enoti, ki bi ovirali in preprečevali izseljevanje in vključevali v partizanske vrste vse, ki so se pred izselitvijo zatekali v gozdove ali pa bežali z območja, ki so ga zasedli Italijani. Predvideli so, da bi se v Šmarjeških Toplicah zbrale dolenske partizanske čete in skupine z namenom, da bi združene napadle utrjeno nemško postojanko na Bučki. Okupator je vedel za premike partizanskih enot, ni pa vedel za njihovo konkretno nalogo.

1. novembra 1941 se je na Otavniku pri Škocjanu pridružila novomeški četi mokronoška skupina in del Krimskega bataljona. Druge enote zaradi vremenskih težav in zaradi sovražnikovega zasledovanja niso prišle. Med njimi je bila tudi belokranjska četa, ki je doživela svojo tragedijo. Kljub temu pa je 30 zbranih borcev napadlo močno nemško postojanko in se umaknilo šele takrat, ko so obkoljeni postojanki na Bučki prihitele na pomoč nove nemške enote.

Napad na Bučko in vrsta drugih

akcij po vsej naši domovini so pripeljali okupatorja do spoznanja, da gre za organiziran upor našega ljudstva, ki se je pripravljeno boriti za svojo svobodo in jo tudi doseči, pa čeprav za ceno mnogih življenj in materialnih žrtev. Štiri leta je naše ljudstvo bilo neenak boj za zmago. To pa ni bil samo boj za zmago v vojaškem smislu, temveč tudi boj za novo družbeno ureditev, za nove odnose. Naši narodi so tudi tu zmagali ter prekaljeni in enotni stopili na pot resničnega napredka. V tem boju pa so padale tudi žrtve, padali so znani in neznani junaki. S ponosom se jih spominjamo, saj smo jim dolžni marsikaj.

Smo sredi najživahnejše in vsesplošne rasti, ki je med prvimi v Sloveniji

Leto 1969 je leto izredno bogatega in hitrega vzpona na vseh področjih našega gospodarskega in družbenega življenja nasploh. Res je sicer, da se vsa področja niso popolnoma enakomerno razvijala, vendar pa so kljub temu postavljeni novi temeljni kamni, na katerih bo slonela naša bodoča vsesplošna rast. Iz drobne province preraščamo — ne brez problemov, a vendar za lastnimi silami — v del slovenske pokrajine, ki doživlja enega najhitrejših preporedov v Sloveniji sploh. Oslanjanje na lastne sile, na lastne ljudi in na njihovo vedno širše in poglobljeno znanje in razgledanost je bilo in mora ostati deviza naše vsesplošne rasti. Nikogar razen nas samih ni in ga ne bo, ki bi reševal naše probleme. To moramo spoznati enkrat za vselej in se tega zavedati. To je tudi edina pot napredka vse od zadnjega zaselka do krajevskih skupnosti in celotne občine oziroma regije.

Osnovna značilnost sedanjega gospodarskega gibanja je vsesplošna ekspanzija celotnega gospodarstva, ki je posledica dolgoletnih priprav naših gospodarskih delovnih organizacij, pa tudi posledica sprejetih ukrepov (predvsem v letu 1968) za poživitev konjunkturo in za hitrejšo rast. Seveda pa ima taka ekspanzija v sebi tudi kali določene stopnje nestabilnosti, ki bi ob možni odsotnosti pravočasnih in premišljenih ukrepov privedla marsikoga v resno zagato. Taki ukrepi pa niso in ne morejo biti v domači občini, pač pa v rokah širših družbenih skupnosti. Pri vsem tem

naj poudarim, da zaenkrat na našem območju niso zasledili zaskrbjujočih pojavov te vrste, da pa kljub temu nismo in ne moremo biti imuni za gospodarska dogajanja okoli nas, ki imajo ali pa bodo imela svoj vpliv tudi na naše gospodarstvo, ki je že davno preraslo lokalne meje in se srečuje že nekaj let z inozemskimi partnerji ter pri tem opaža zdravje in boleznih svojih poslovnih partnerjev oziroma celotnih nacionalnih ekonomij in njihovih mednarodnih ekonomskih grupacij. Kljub temu pa lahko trdimo, da je prav v tem obdobju gospodarstvo v občini doživljalo največji razmah. Ta ugotovitev je še pomembnejša, ker velja za vse panoge gospodarstva razen za kmetijstvo, čeprav smo tudi na tem področju storili nekaj konkretnih korakov, ki že kažejo svoje pozitivne rezultate v družbenem kmetijstvu, v manjši meri pa tudi v zasebnem, seveda iz znanih razlogov.

Nekaj številčk o napredku v zadnjem času

Naj ob tem navédem nekaj konkretnih podatkov:

Družbeni bruto produkt je v minulnem petletnem obdobju, od leta 1964 do 1968, naraščal na leto povprečno za 21,7 odst., družbeni proizvod, ki vključuje netoprodukt in amortizacijo, za 16,2 odst., netoprodukt za 14,6 odst. brutoakumulacija pa za 18,7 odst. Narodni dohodek na prebivalca, ki je v letu 1968 dosegel višino že blizu 7.000 dinarjev, je v istem obdobju naraščal s povprečno stopnjo 9,3 odst. na leto. Najvišji vzpon je gospodarstvo doseglo v letu 1968. Družbeni bruto produkt v letu 1968 se je v primerjavi z letom prej povečal za 31,9 odst., družbeni proizvod za 28,4 odstotka, netoprodukt za 23,7 odst. in brutoakumulacija za 4,5 odst. Splošna konjunktura, ki je lani vladala na jugoslovanskem tržišču, ni bila edina komponenta, ki je pripomogla k tolikšnemu dvigu, saj je bil dvig v občini večji od onega v zveznem in tudi v republiškem merilu. Hitrejši tempo rasti gospodarstva v občini Novo mesto od zveznega in republiškega povprečja ni bil značilen tudi za prejšnja obdobja. Z vso gotovostjo lahko trdimo, da so navedeni uspehi v največji meri plod prizadevanj delovnih kolektivov v smeri boljše organizacije, to je v skrbi za večjo produktivnost dela, ki se je na primer v letu 1968 v primerjavi z letom prej povečala za 16,1 odst., nadalje v smeri večje ekonomičnosti poslovanja, povečane v primerjanih letih za 9,4 odst., v smotrnosti naložb, v pravilni proizvodni usmeritvi, v nemajhni meri pa tudi v učinkoviti prodajni usmeritvi, v nemajhni meri pa tudi v učinkoviti prodajni usmeritvi. V

tej zvezi naj omenim predvsem vedno hitreje naraščajoči izvoz, pri katerem je skoraj v celoti udeležena industrija in le v manjši meri kmetijstvo in gozdarstvo. Tako se je skupna vrednost izvoza, ki je znašala v letu 1967 5.480.939 ameriških dolarjev, v letu 1968 povzpela na 9.348.898 ameriških dolarjev, kar predstavlja povečanje za 70,5 odst. Delež izvoza na konvertibilno področje je znašal leta 1967 82,9 odst., leta 1968 pa 78,2 odst.

Če primerjamo zadnji dve leti po panogah, ugotovimo, da je razvoj industrije največ pripomogel k tolikšnemu razmahu gospodarstva v občini, kar nam zelo nazorno prikazujejo naslednje stopnje rasti: družbeni brutoprodukt se je v industriji v letu 1968 povečal v primerjavi z letom 1967 kar za 46,7 odst., neto proizvod za 29,7 odst. in brutoakumulacija za 55,7 odst.

Gotovo ni potrebno posebej poudariti, da je v strukturi gospodarstva industrija dominantna panoga, saj odpade danes nanjo več kot polovica gospodarske aktivnosti v občini. Njena udeležba v ustvarjenem družbeno brutoproduktu znaša 55,2 odst., sledijo pa ji: gradbeništvo za 12,6 odst., trgovina za 12,5 odst., promet s 5,6 odst., kmetijstvo s 4,6 odst., obrt s 4,5 odst., gozdarstvo za 2,2 odst., stanovanjsko komunalna dejavnost za 1,4 odst. in gostinstvo za 1,2 odst. Udeležba posameznih panog pri številu zaposlenih v gospodarstvu, kjer danes dela 11.031 delavcev ali kar 85,2 odst. vsega zaposlenega prebivalstva v družbenem sektorju v občini, pa je takšna: industrija 58 odst., promet 10,4 odst., gradbeništvo 7,3 odst., obrt 6,4 odst., trgovina 5,6 odst., gozdarstvo 3,9 odst., kmetijstvo 3,6 odst., stanovanjsko komunalna dejavnost 2,7 odst. in gostinstvo 2,1 odst. (ti podatki se nanašajo na teritorialni princip).

V izvozu: več kot podvojitve v 9 mesecih 1969

Tudi podatki za 9 mesecev letošnjega leta nam dokazujejo izredne proizvodne in poslovne uspehe, ki jih je doseglo gospodarstvo v občini, saj so ti rezultati precej nad slovenskim in jugoslovanskim povprečjem. Skupna realizacija se je v tem času povečala za 45 odst., če jo primerjamo z enakim obdobjem lani. Na tako visoko stopnjo rasti gospodarstva vplivajo predvsem dosežki naših industrijskih podjetij, ki so v tem kratkem času povečala svojo realizacijo za 57,5 odst. Vse večji delež industrijske proizvodnje je namenjen izvozu, ki po svojem obsegu narašča že nekaj let; kako veliko je to povečanje izvoza, pa nam kaže indeks rasti za

9 mesecev, ki je za skupni izvoz 244, za konvertibilno področje pa 236, kar z drugo besedo pomeni več kot podvojitve v primerjavi z enakim obdobjem lani.

Hkrati z večanjem obsega proizvodnje se je povečala tudi produktivnost dela, temu primerno realni osebni dohodki, ob tem pa se je povečalo tudi število zaposlenih, saj je bilo v tem času odprtih 855 novih delovnih mest, tako da se je obseg zaposlenih v 9 mesecih povečal za 6,7 odst.

Na področju družbenega kmetijstva smo letos ponovno prišli do uspešnih ekonomskih efektov, ki jih nekaj let nazaj nismo bili vajeni, saj bo letos predvsem KZ KRKA kot največji družbeni proizvajalec in organizator kmetijske proizvodnje v občini končal gospodarsko leto z nekaj 10 milijoni starih dinarjev dohodka, kar je za to panogo v naših dolenskih kmetijskih pogojih izreden uspeh; še toliko večji pa je, če upoštevamo določeno zagato v kmetijstvu v evropskem, če ne celo v svetovnem merilu (seveda v različnih pojavnih oblikah!). Tudi na področju zasebnega kmetijstva smo šli korak naprej, predvsem s šolanjem kmečke mladine, ki namerava ostati doma, kar je prav gotovo pomembna novost v naši praksi, razen tega pa osnovni pogoj za sodobnejše načine kmetovanja z resničnim izkoriščanjem sodobnih izsledkov znanosti s tega področja. Kmetijski sklad, ki ga je ustanovila naša skupščina letos, pa pomeni skromen, a vendar ohrabrujoč začetek materialne stimulacije sodobnega kmetovanja. Poseben problem pa še vedno predstavljata drobljenje oziroma majhnost naših zasebnih kmetij, čemur botrujeta zakon o dedovanju in o zemljiškem maksimumu. Naša skupščina je že dala konkretne predloge za njihovo spremembo in mislim, da ne bo preveč ambiciozno, če bomo na njih vztrajali.

Posebno poglavje v našem gospodarstvu predstavljajo prav gotovo trgovina, gostinstvo in turizem. Mislim, da gre v teh primerih za pomembne gospodarske panoge, ki jim je naša skupščina že posvetila precej časa. Kaže pa, da je potreben čas, ljudem pa tudi (za premislek, seveda)! Napredek je, vendar samo v številu in opremljenosti objektov, manjka pa enoten široko premišljen in na osnovi tega dogovorjen koncept, kaj je kdo in kdo je kdo ter kaj bomo počeli. Vsi razvojni programi tistih delovnih organizacij so si podobni po obsegu in po poslovnem predmetu kot krajcar krajcarju in vsak hoče biti vse — seveda v končni konsekvenci za družbena sredstva.

Pohvalno pa je, da same delovne organizacije prehajajo do spoznanja, da tak razvoj ni mogoč, ter dajejo pobude — zaenkrat pred-

stavnikom skupščine — tako da ne moremo naprej. Tem pobudam bo skupščina kot samoupravni organ morala dati ponovno svoj odgovor.

Ob vsem anonimnem naštevanju pa ne bi bilo prav, da bi šli mimo prizadevanj in uspehov nekaterih naših delovnih organizacij, predvsem IMV in NOVOLESA, ki jima bo — vsaj upam — skupščina za njihove resnične in s trdim delom prigarane uspehe dala svoje priznanje. Tu so še uspehi KRKE, NOVO-TEKSA, nekaterih ISKRINIH obratov (Sentjerne), ELE, LABODA in drugih. Seveda so to uspehi trdega dela, novih spoznavanj, potrebnega znanja in vsestranskih sposobnosti delavcev — samoupravljavcev, ki se ob delu in odločitvah spopadajo s problemi, ki so bili plod njihovih lastnih odločitev. Pri tem pa se srečujemo s sicer znanim pojmom polne družbene in osebne odgovornosti vseh in vsakega posameznika za sprejete odločitve. To pa je gotovo nova kvaliteta, ki je spodbudna.

Marsikaj pa je seveda še vedno nerešeno in čaka nas še mnogo trdega dela

Dokaj skladno z rastjo gospodarstva raste tudi splošni družbeni standard naših ljudi. Nove komunalne naprave in objekti (vodovodi, kanalizacija, telefonsko omrežje, obnovljene ceste itd.) so dokaz za to. Mnogi sprejeti zazidalni načrti za družbeno in zasebno gradnjo, posebno pa še za industrijo, so že začeli kazati pozitivne rezultate, saj imamo prve vidne primere urejene gradnje tudi tam, kjer imamo izključno individualne graditelje, razen tega pa je relativno hitreje možno priti do ustrezne lokacije, čeprav je navidezno mnogo dražja. Glavni problem za bodoče resno in resnično smotno načrtovanje pa prav gotovo predstavlja pomanjkanje dokumentacije o glavnih prometnih žilah predvsem v samem mestu.

Na področju izobraževanja smo dosegli določeno stopnjo materialne sanacije, najtežje pa je še pred nami in šele prihodnje razprave v republiki in občini bodo pokazale realno sliko in realne možnosti za dokončno sanacijo znanega problema, katerega obseg in sanacijo si vsak po svoje razlaga. Prostorski pogoji za delo v nekaterih naših osnovnih in srednjih šolah ter na posebni šoli niso zadovoljivi. Občinska skupščina bo zaradi tega nadaljevala v naporih za realizacijo ciljev, ki si jih je postavila, čas realizacije pa ni odvisen samo od dobre volje, pač pa izključno od finančnih zmogljivosti, posebno še, če bomo tudi vnaprej morali za gradnjo šol uporabljati navadne bančne kredite. Kljub težavam bo

ena od osnovnih šol (Šmarjeta) kmalu dokončana.

Na področju otroškega varstva smo storili zelo malo; to, kar je storjeno, je večinoma plod dela posameznih delovnih organizacij (Zužemberk in Straža), občinska skupščina pa je prišla le do programa, ki ga bo ob zagotovljenih rednih virih sredstev postopoma morala realizirati, v prvi vrsti na desnem bregu Krke v samem Novem mestu.

Pri izgradnji druge faze novomeške bolnice mislim, da so padle vse potrebne odločitve, razen dokončne finančne konstrukcije. Če bo vse v redu, lahko pričakujemo spomladi 1970 začetek gradbenih del.

Rešitve za zdravstveni dom še vedno iščemo, čeprav nihče ne opreka potrebam tudi na tem področju naše zdravstvene službe; pomembno je predvsem dejstvo, da smo dosegli določeno stopnjo soglasja o realnih rešitvah tega problema.

Sklad za pospeševanje kulturnih dejavnosti, ki je bil toliko zaželen, seveda ni rešil vseh odprtih vprašanj s tega področja. Tega tudi nihče, ki je realno ocenjeval stvari, ni pričakoval. Dosežen je bil le eden od osnovnih ciljev — izenačen materialni položaj dokaj števil-

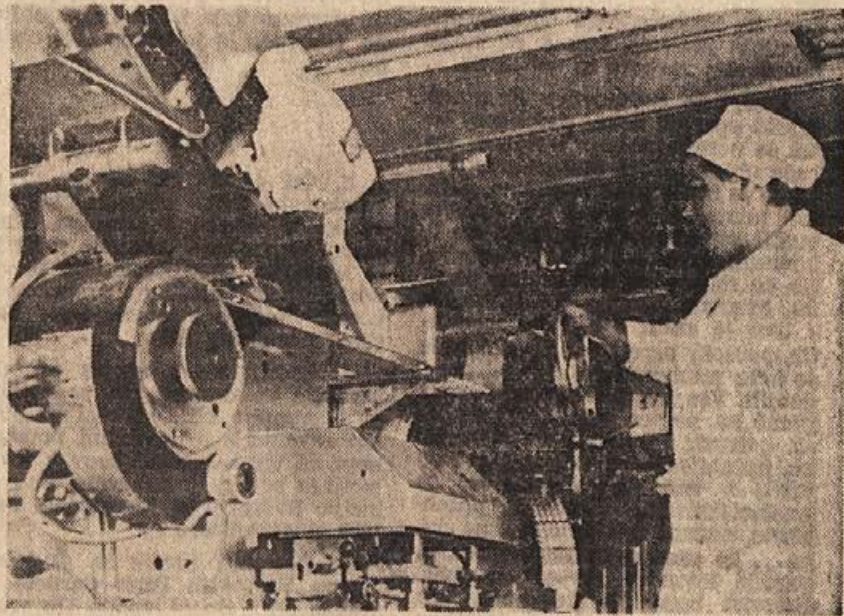
nih kulturnih institucij; vse drugo nas še čaka za prihodnja leta. Kljub vsemu pa smo dosegli nekatere vidne uspehe, posebno na področju arheologije, ki daleč presega do-mače okvire.

Krepitev obrambne moči naše dežele je dosegla tudi pri nas izreden razmah. Pripravili smo vse potrebne načrte, formirali namenski sklad za financiranje skupnih za- dev s področja obrambe in izpeljali celotno organizacijo do krajevnih skupnosti. Ob tem moramo dati posebno priznanje vsem delovnim or- organizacijam, KS in njihovim štabom, RK in vsem našim delovnim ljudem za veliko razumevanje in za trajno materialno sodelovanje, ki je plod samoupravnega dogovora.

V ta sklop naših prizadevanj sodi tudi poživitev telesnovzgojnih aktivnosti, posebno ob Zletu bratstva in enotnosti; s tem smo dokazali, da je možno dolgoročno bratsko sodelovanje 60 občin Bosne, Hrvaške in Slovenije, pri čemer gre za resnično poglobljanje bratstva in enotnosti.

Ves doseženi razvoj je plod zavestnega dela naših ljudi za lep današnji in še lepši jutrišnji dan. Za dosežene uspehe vsem, prav vsem iskrene čestitke!

Franci Kuhar

TABLETNI ODDELEK V »KRKI«

Eden izmed glavnih stebrov gospodarskega napredka v občini je tudi tovarna zdravil KRKA. Njena rast, proizvodnja, izvoz ter dviganje storilnosti se kažejo tako skokovito, da moramo govoriti v primeru KRKE o pravi ekspanziji. Letos bo KRKA izvozila že za 5 milijonov dolarjev svojih preparatov, od tega polovico na vzhodna in polovico na zahodna tržišča. Zdaj izvažata KRKA že v 27 držav. — Na sliki: pogled v nov, naj-sodobnejše opremljen tabletni oddelek v Ločni (Foto: M. Vesel).

KULTURNO POSLANSTVO LIKOVNEGA SALONA KOČEVJE

Likovni salon v Kočevju je nastal na pobudo akademskega kiparja Staneta Jarma, likovnega vzgojitelja Ivana Brudarja in prof. Miloša Humeka v oktobru 1966. Oktober 1966 pa je le rojstni datum ustanove, kajti potrebo po njem je mesto čutilo že dolgo prej; že dolgo prej so nekateri čutili veliko praznino na področju likovne vzgoje ne le mladine, pač pa vseh občanov. Kočevje je oddaljeno od drugih kulturnih središč in redke kulturne prireditve nikakor ne morejo zadovoljiti potrebe po kulturi, sploh pa v mestu brez večje kulturne tradicije, kakor je Kočevje. Prebivalci so se priselili večinoma v povojnih letih iz vseh delov Slovenije in Jugoslavije, in ko so si ustvarili osnovne življenjske pogoje, je postajala želja po kulturnih dobrinah vse večja.

Ob tem naj omenimo še to, da pouk likovne vzgoje na šolah brez živih pričevanj, brez ogledov razstav in neposrednega spoznavanja številnih likovnih tehnik ni mogel biti dovolj nazoren in učinkovit.

Mnogi so ustanovitev likovnega salona sprejeli dokaj skeptično, boječ se nerazumevanja občanov, slabega obiska. Nova kulturna ustanova pa je imela prav ta namen: vzgajati mlajše in odrasle občane, jim buditi zanimanje in ljubezen do likovnega sveta, buditi v njih živo željo po razstavah, nuditi jim, skratka, osnovno likovno izobrazbo. In v tem je salon v zadnjih treh letih povsem uspel, kar so dokazale že prve razstave in obisk vseh dosežanih. Vse preradi namreč pozabljamo na pomen in vlogo umetnosti v družbi in v življenju slehernika, pozabljamo na estetiko, preveč zazru v naš skomercializirani in zmaterializirani vsakdanjik, pozabljamo, obdani s telesnostjo, na duha... In prav ta in taka družba bi morala zavzeteje skrbeti za duha, duševno bogatstvo človekovo, ker le duhovno bogat človek je lahko kos tegobam in zapletljajem tehni-zirane življenja.

Likovni salon je od 27. novembra 1966 do 29. januarja 1969 priredil 16 razstav, iz katerih so obiskovalci spoznali veliko sodobnih likovnih ustvarjalcev, najrazličnejše likovne tehnike in stilske posebnosti. Vsako razstavo si je ogledalo 1500 do 2000 ali celo več občanov.

šolske mladine in odraslih. V naslednjem bomo zabeležili nekaj najpomembnejših značilnosti vseh dosedanjih razstav:

1966

1. Razstava slik, grafik in skulptur domačinov Staneta Jarma in Ivana Brudarja v počastitev dneva republike. Likovni salon je odprla poslanka v republ., kulturno-prosvetnem zboru Danica Kaplan, o pomenu in vlogi umetnosti ter estetske vzgoje in o namenu likovnega salona pa je spregovoril prof. Miloš Humek. Razstava je bila odprta do 11. decembra 1966.

2. Od 23. decembra 1966 do 12. januarja 1967 je razstavljal 25 grafičnih listov akad. slikar Vladimir Makuc. Razstava je bila odprta po letni konferenci KO SZDL Kočevje, ob otvoritvi pa je bil krajši glasbeni program Tria Lorenz iz Ljubljane. Obiskalo jo je okrog 1700 občanov.

1967

3. Od 4. do 12. marca so si obiskovalci lahko ogledali razstavo karikatur Hinka Smrekarja. Razstavo je posodila Narodna galerija iz Ljubljane, pred otvoritvijo pa so nastopili s krajšim programom učenci domače glasbene šole. Obiskovalcev okrog 1500.

4. Zadnji teden marca je bila razstava dokumentarnih posnetkov in faksimilov ob 50-letnici oktobrske revolucije s posebnim poudarkom na vlogi Jugoslovancev v revoluciji in poteku jugoslovanske revolucije. Razstavo si je ogledalo nad 1000 obiskovalcev.

5. Razstava grafik in skulptur Janèza Boljke in Petra Cerneta je trajala od 2. do 16. aprila. Ob otvoritvi razstave so nastopili slušatelji akademije za gledališče, film, radio in televizijo.

6. Skupna razstava temper in akvarelov Janeza Kališnika st. in Franja Smoleta od 22. aprila do 6. maja.

7. Od 25. maja do 4. junija je bila v likovnem salonu razstava risb, slik in plastik učencev osnov-

ne šole v Kočevju. Razstava je bila estetsko aranžirana in je vzbudila veliko zanimanje pri občinstvu. Ob otvoritvi je pel gimnazijski pevski zbor. Ogledalo si jo je nad 2000 občanov, predvsem mladine.

8. 15. junija je bila odprta razstava »Slikarstvo v kočevskih domovih«, za katero se je pri organizaciji in zbiranju gradiva najbolj trudil Andrej Arko. Namen razstave je bil pokazati vredna umetniška dela iz kočevskih domov in družbenih prostorov, ki niso vedno na ogled. Zbrana dela so pokazala dokajšen umetniški posluš pri mnogih občanah ter precejšnjo stanovanjsko kulturo. Ob otvoritvi so nastopili bratje Lorenz.

9. Akad. slikar Ive Šubic je razstavljal v počastitev občinskega praznika od 30. septembra do 15. oktobra. O razstavi je govoril umet. zgodovinar Andrej Pavlovec, v kulturnem delu pred otvoritvijo pa je nastopil harmonikarski orkester glasbene šole. Obiskovalcev nad 2000.

10. Razstava umetniške fotografije inž. Mihe Briškega in inž. Janeza Černača je bila od 29. novembra do 10. decembra. Miha Briški je razstavil 19, Černač pa 20 motivov. Razstava, ki je vzbudila veliko zanimanje, je pokazala izredno kvaliteto na področju umetniške fotografije.

1968

11. Razstava akvarelov Ljube Ravnikarja od 7. do 21. februarja. Prikazanih je bilo 30 akvarelov. Razstava je bila organizirana v počastitev Prešernovega dne.

12. Od 12. do 24. aprila je razstavljal slikar Jože Cej. Vsebinsko je bila razstava razdeljena v dve temi: domača vipavska pokrajina in vzhodni motivi.

13. Figuraliko in krajine je od 17. maja do 2. junija razstavljal slikar Anton Dolenc. Okrog 1500 obiskovalcev si je ogledalo devet figur, 13 motivov s Krka in 11 študij.

14. V počastitev občinskega praznika in 25-letnice kočevskega zbora je od 28. 9. do 20. 10. Božidar Jakac razstavljal 38 del, nastalih med leti 1921 in 1966. Ob otvoritvi je bral svoje pesmi, nastale večinoma med NOB na Kočevskem

pesnik Matej Bor. Jakčevo razstavo si je ogledalo nad 2000 ljudi.

15. Joža Horvat-Jaki, umetnik iz Nazarij, je razstavljal od 16. novembra do 3. decembra. Zelo barvite slike so prijetno učinkovale na številne obiskovalce. Ob otvoritvi je bral svoje pesmi Ciril Zlobec.

1969

16. Od 12. do 29. januarja je razstavljal 18 olj, 20 grafik in 11 skulptur v lesu slikar in kipar Rudi Simčić iz Ljubljane.

17. — Od 25. maja do 2. junija je bila razstava otroških likovnih del. Kočevski osnovnošolci so prikazali prerez svojega celoletnega likovnega ustvarjanja.

18. — Od 8. 6. do 30. 6. — razstava ob 50-letnici slovenske gimnazije v Kočevju. Razstavljali so nekdanji profesorji in dijaki kočevske gimnazije: Ivan Brudar, Milan Butina, Jože Centa, Stane Jarm, Nada Lukežič, Jože Požar, Jože Pungartnik, Franjo Smole, Rajko Subic, Rada Suštar in Lado Troha.

19. — 20. 9. — 3. 10. — Razstava slikarja Goce Kalajdžiskega. Prikazal je olja in kopije srednjeveških fresk.

20. — 2. 10. — 20. 10. — Janez Černac iz Kočevja je razstavil vrsto voščenk, olj in risb. Razstava z izrazito protivojno angažiranostjo je pritegnila pozornost gledalcev.

21. — Od 30. 10. do 20. 11. je razstavljal slikar Gabrijel Humek olja in krajine. Kot navadno si je razstavo ogledalo preko 1000 občanov, predvsem mladine.

22. — V počastitev dneva republike je od 27. novembra do 21. decembra odprta razstava likovnih stvaritev Franceta Godca.

Pred koncem leta bo likovni salon odprl še enkrat svoja gostoljubna vrata: predstavili se bodo s svojimi najboljšimi fotografijami kočevski fotoamaterji.

Vodstvo likovnega salona si prizadeva zagotoviti trenutno edini stalni kulturni ustanovi v Kočevju svojemu likovnemu poslanstvu primerne prostore. Sedaj gostuje salon v predverju in stranski sobi dvorane množičnih organizacij, kamor ob deževju zateka, pozimi pa prostorov sploh ni mogoče dostojno ogreti. Tudi sicer sedanji prostori ne učinkujejo preveč estetsko. Likovni salon bi lahko polno in bogato zaživel v prostorih nekdanjega muzeja ob Rinzi, kjer je sedaj skladišče tovarne Trikon. Ti prostori so tudi bolj estetski in najprimernejši za likovne razstave, posebno še, ker je tu poleg zanimive strukture večji mozaik slikarja Ivana Seljaka-Copiča s tematiko NOB.

France Grivec

OB KUGLERJEVI RAZSTAVI V KRŠKEM

Ze kot srednješolec je dobil prve slikarske pobude pri mojstru Pavlovcu, mladostnem vzorniku in občudovanem sosedu na Ježici pri Ljubljani, kjer se je Miroslav Kugler rodil in tudi odrasčal. Vendar se je po končani srednji šoli odločil za čisto filozofijo in šele po dveletnem študiju na ljubljanski univerzi je zapustil Ljubljano in se, kot večina naših slikarjev in kiparjev predvojnne generacije, napotil v Zagreb. Na zagrebški akademiji je študiral grafiko pri prof. Krizmanu, slikarstvo pri Babiću in Sulentiću. Po prvem službenem mestu se je ustalil v Brežicah, kjer še danes poučuje na gimnaziji.

Morda je prav to tradicionalno okolje ali pa tudi spomin na njegovega poklicnega tovariša in prednika, slikarja Stiplovska, zamikal tudi Kuglerja, da se je s tako redkim zanimanjem in zanosim zavzel za ohranitev stare kmečke arhitekture, njenih zidanic, hramov ali kaš, lončene posode in drugih etnografskih starin. Z risbo je skušal predmete ohraniti in jih iztrgati pozabljenju. Z lončenino pa se je še posebej teoretično in praktično ukvarjal. Na podlagi originalnih primerkov je iskal najprimernejši in likovno najbolj dognan vzorec, ki naj bi kot model služil za izgubljeno obliko in hkrati uporabno služil tudi našim lončarjem. To svojo zamisel je razgrnil tudi na posebni razstavi. Historično prizorišče kmečkih puntov na Krškem polju z zgodovinskima mestoma Krško in Brežice, Bistrico in Solto pa ga nenehno in vztrajno mika in okupira s svojo neizčrpnim motiviko simbolnih ali samo vizionarnih likovnih predstav.

Kritičen do lastnega dela, s tankim posluhom za kvaliteto in brez tiste, neredko kar vsiljive podjetnosti, ki zna gledalca tako presenetiti redko razstavlja. Vseeno pa se je kot slikar in grafik predstavil na društvenih razstavah v Beogradu, Ljubljani, Novem mestu, Kostanjevici. Morda ni naključje, da se kot nekdanji študent čiste filozofije in aktivni pedagog ukvarja tudi s teoretičnimi vprašanji likovne kulture. Pogumno je razvil zanimivo in resnično misel, da akademija še ne rodi umetnikov. Marsikdo pa je lahko umetnik tudi brez akademije. Akademski slikar pa je lahko kljub temu dober in pošten slikar ali grafik, uspešen pedagog, odlični teoretik, poznavalec, pa tudi kritik. Ne glede na tako kritično spoznanje pa ne bi bilo ovir, da ne bi tudi on sam kdaj prekoračil praga lastne neupravičene skromnosti in se ne

umikal pred preizkušenimi avtoritetami.

To dokazuje tudi pričujoča razstava v Krškem. Predstavlja se nam le deloma, samo z ene strani: z risbo in grafikom. To so popotni zapisi, poizkusi, osnutki in skice za kasnejša likovno zahtevnejša in bolj dognana dela v olju ali stenski sliki. Motivni svet zajema širok register: pokrajino, portret, človeško figuro nasploh, tihozitje. Slikar ga prenaša direktno iz narave ali pa ga tudi predeluje in ga le kot detajl vsavlja v sestavljenko oz. kompozicijo. Njegova pokrajina je lahko objektivna, realističen zapis, lahko pa tudi enkratno razpoložensko doživetje v poznem vročem poletju (Zrelo žito) ali v jesenskem meglenem jutru (Vrbe). Mirni, tehnično solidni in neoporečni akvareli se menjavajo z iskatejskimi poizkusi v drugih tehnikah, ki jih Kugler rutinsko obvlada in je včasih pri tem morda celo preveč podvržen izjemni disciplini, poznavanju slikarskih ali grafičnih tehnik in govorici ali umetnostnih teorij. Akademsko solidno obvladovanje figure in portreta pa spet otroško naiven ali pa morda le Kleejevsko inspiriran kurent, in spet barvno poenostavljena, ploskovito in široko razporejena barvna kompozicija razodevajo lahkotne možnosti slikarjev likovnih iskanj. Likovni problem kmečkega punta, ki ga živo zanima kot velika slikarska naloga, je nakazan tudi na tej razstavi. Pričujoč je le simbolično in s kar ilustrativno govorico. Tudi nekateri drugi listi na razstavi silijo v področje čiste ilustracije. Zal Kugler ni imel prilike, da bi se uveljavil tudi kot ilustrator.

Razstava v Krškem je le omejen, vendar izbran izbor tehnik in motivov, ki skuša zaokrožiti slikarjev interes. Upajmo, da je to le uvod v novo Kuglerjevo razstavo, kjer nam bo brez neupravičene samokritike pokazal tudi tiste stvari, ki ga kot slikarja in umetnika najbolj zanimajo.

Dr. Ivan Komelj

SLIKAR BORIS KOBE IN SVET TRDINOVIH BAIK IN PRIPovedK

Ni še preteklo leto dni, kar smo v teh prostorih odprli razstavo dolenskih krajinskih motivov slikarja Borisa Kobeta. Bila je zelo topla sprejeta. Obiskovalci so na Kobetovih temperah in monotipijah našli domači svet, v njem pa umetnikovo in lastno srce. Ze tedaj se je kar sama po sebi ponujala primerjava Kobetove zaverovanosti v deželo pod Gorjanci s pisateljskim trudom Janeza Trdine, ki se je zliil s to zemljo, z njenimi ljudmi in z njenim bajeslovnim izročilom. Podobno kakor Trdinovo je tudi Kobetovo ustvarjanje prežeto z neugnano kreativno silo, z otroško predanostjo in z zrelo kritičnostjo, s šegavostjo, duhovitostjo in poezijo.

Ob zadnji Kobetovi razstavi sem izrekel željo, da bi mogli kmalu spoznati njegove nove umetniške realizacije, o katerih smo slišali namigovali — ciklus ilustracij Trdinovih bajk in povesti o Gorjancih. Danes se nam je ta želja uresničila. Pred nami je pravcata Trdinova slikanica. Lahko bi rekli kar »Trdinov čebeljak« — kajti umetnik je sam poskusil zbrati drugotne odtise svojih monotipij na Trdinove teme v veliko optično celoto, v pisano steno »čebeljaka«, na kateri ne gledamo več toliko posameznih prizorov, ampak se veselimo predvsem živahnosti dekorativne preproge, sestavljene iz barvnih lis.

Toda tudi sleherni posamezna kompozicija je polna posebnih motivov. Ti nas privabljajo ne samo kot pikturalne rešitve, marveč tudi kot iskrive parafraze gorjanskih bajk. Tako so po Trdinu pomerjene, da si v spremnem besedilu razstavnega kataloga nisem pomišljal spregovoriti o slikarju kar s Trdinovimi besedami. Seveda, če bi Trdinov čas ilustriral njegove gorjanske prigode, bi se jih lotil pač z realistično pripovedno risbo, ki bi bila do pike zvesta pisateljevemu peresu. Kobe pa se je te hvaležne naloge lotil z modernimi pripomočki in z očmi današnjega umetnika. Dovolj je bil pogumen, da je hotel ujeti pisateljevega duha, ne samo njegovo besedo.

Ilustracija nekega pisanega teksta je namreč lahko različna: lahko nam poskuša dobesedno približati vsebino in snov te ali one zgodbe z vsemi nadrobnostmi, s pravo »portretno« zvestobo, brez sproščene slikarjeve ustvarjalne domišljije. — Lahko pa umetnik pojmuje ilustracijo tudi kot čisto likovno nalogo in se poslužuje za doseg svojega namena tistih likovnih in tehničnih prijemov, ki se mu zde najprimernejši. Pri tem pa je nevarnost, da bosta šli slikana in pisana vsebina vsaka svojo pot. Končno pa je lahko pisatelj tekst slikarju samo iz-

hodišče in vzvod, ob katerem se sproži njegova lastna likovna in vsebinska domišljija; pisano vsebino interpretira osebno doživljeno in dinamično sugestivno. Tedaj mora kongenialno soustvarjati s pisateljem in iskati predvsem njegovega duha, ne pa zgolj pripovedne snovi besedila. Gledalcu posreduje tako prečiščen ekstrakt tiste idejne dimenzije, ki je morda pri branju na prvi pogled prikrita ali navidezno, včasih celo hote zabrisana. Slikar se spopada s pisateljevim duhovnim svetom, vdira vanj in ga osvetljuje z lastno fantazijo. Beseda »ilustracija« namreč ni votel pojem: prevleči bi jo lahko kot »osvetlitev« — tukaj torej kot osvetlitev besednega teksta.

Boris Kobe si ob srečanju s Trdinom ni izbral lažje, le vsebinsko izpeljane poti. S temi monotipijami je osebno doživljeno odgovoril gorjanskemu bardu, hkrati pa prisilil tudi gledalca, da doživlja Trdina večkrat z drugačnimi očmi, kot pa so

SLIKAR BORIS KOBE

nam ga posredovala šolska berila. Prav nič ne dvomim, da je bil Trdina mnogo bolj zapletena osebnost, kot bi se zdelo na prvi pogled, polna strasti in sanj, vere v preproste ga človeka in jeze na meščansko zlaganost, tragike osebne usode in upanja v moč ljudstva, konflikta med racionalizmom in romantiko, med liberalizmom in tradicijo, med hudičem in Bogom. Ze oba Trdinova portreta, ki ju vidimo na razstavi, lepo kažeta slikarjevo razmerje do pisatelja. Starega pisca ni idealiziral, dasi ga je duhovno monumentaliziral. Oba portreta se naslanjata na zelo redke priče pisateljeve fizične podobe: na znano Dolenčevo re-

tuširano fotografijo, na ustno izročilo in na drobnjo skico, ki jo je nekoč v gostilni slikar Ivan Vavpotič skrivaj zarisal s svinčnikom na hrbtno stran vizitke. Pri Kobetu vidimo Trdino obakrat pred policiem vina in odprtih zvezkom, kakor da prisluškuje ljudski modrosti — star, vendar bister in radoveden, z ruto čez ušesa, ki naj mu zakrije starostne izpuščaje, in s štulastim klobukom na glavi. Toda medtem ko je prvi portret realističen, se je Trdina na drugem — in ta je Kobe tu ljubši! — spremenil v dokaj demonsko masko, da kar čutimo, kako se ta odbleskom očal snujejo zgodbe in opombe, ki segajo globlje od zunanje povednosti, ki gore v ognju notranjega vznemirjenja, ki se poigravajo z bajeslovnimi bitji in s hudiči, zasledujejo coprnice in volkodlake, ze bolj pa tisto Trdinu tako zoprno jaro gospodo in »vase gnade«, ki so pridili slovensko ljudstvo, ga tlačili, izžemali in potujčevali. Iz teh oči žari bliskavica, ki ne prizanaša, šegavost, ki lahko tudi boli, domišljija, ki zna v isti sapi poriditi nebeški Cvetnik in peklensko Gluho lozo.

S prav takim pogumom je Kobe pograbil tudi Trdinove bajke in povesti. Ne kot zgodbe za pridno mladino, ampak kot skoraj balzakovsko priostrene. Slikar se je zavedal njihovega strastnega pričevanja o nekem življenjskem spoznanju, ki je bilo lahko tu in tam zmotno, pa tudi narodnostno in socialno zavzeto, sončno in jedko, pobožno in navihana, veselo in bridko, zdaj lapidarno pripovedno, drugič kramljajoče raztegnjeno. Pljuski vročega, čeprav skritega Trdinovega podgorskega gejlira so siknili prav do dunajskega parlamenta, vznemirili pa so tudi slovensko kulturno jezerce z njegovimi mirnimi lokvanji. Umetnik je hotel ujeti Trdinov temperament. Zdi se mi, da je moral kar hlastati za naglimi menjavami misli in situacij in s skicozno improvizacijo obličiti bogato vsebino v likovno zgoščenost. Trdinove junake je simboliziral, jih priličil ljudski stilizaciji in jih vpletel v tkivo fauvistično in zmerno surrealistično spletenih kompozicij. Pri tem se je domiselno zatekel k obliki panjskih končnic, tako da vedno po dve in dve napolnjujeta en list ter ilustrirata, osvetljujejeta in interpretirata po eno zgodbo, mnogokrat kar na nepretrgani, kontinuirajoči način, kakršnega so poznali ilustratorji antičnih in srednjeveških rokopisov ter je še živ v ljudski umetnosti. Različne situacije se družijo v enotno sestavo in vrste zaporednih dogodkov v enoten okvir. Te prizore

bi morali ogledovati pravzaprav s Trdinovo knjigo v rokah, da bi nam polno zaživel vsi pobliski domišljije, ki jih je znal Kobe izluščiti iz pisateljeve zakladnice. Skoraj nobena od zgodb ne manjka. Pri tistih, ki družijo pod skupnim naslovom več pripovedk, je ilustrator izbral najznačilnejše dogodke in junake, razpoloženje posameznih pripovedk pa je rad tudi barvno razpoložensko uglasil. Da bi dosegel kar največji poudarek, je prizore in osebe včasih karikiriral ali jih združil v kontrastne kombinacije, pogosto groteskno poantirane, največkrat pa je sprejel v podobo začetek, kulminacijski vrh in razplet zgodbe; toda posamezne prizore je vedno kompozicijsko zlil in včasih kar heraldično strogo uredil, kot na primer pri bajki o gorski deklici. Volkodlakova pripovedka se razpleta v prizorih o volkovi ženi Lenčki v volčjem brlogu, o volkovi smrti in o Volkodlakovem maščevanju nad verolomno materjo; ritmično ubrana baladna slikanica je bajka o gorjanskih patronih. Večkrat sem že zapisal, da je bil Trdina, ne da bi bil sam vedel, naš prvi surrealist in njegova Gluha loza z grozljivimi spremembami oblik in stvari je bila napisana kakor nalašč za Kobeta, da ne govorimo o čarovnicah, vršeh na metlah in živalih nad mizo vsakovrstnih gnusob. Trdina in slikar se zabavata nad zdravo modrostjo črnošnjiškega župnika, ki ljudem namesto zagovora proti čarovnicam svetuje pamet, pa nad Turkom, ki se je na široko posedel v kapiteljski cerkvi in lulo kadil, zraven pa sprejemal poklone ubogljivih meščanov. V imenitni domislici se je poznejši puščavnik Feliks v lovu za dekletki spremenil v vrtince peterih rok, ki segajo po dekletih, da zato takoj zraven prejme kazen za svoje zapeljevanje, ko ga dekleta nemilo mikastijo z burklami. Tu sta sceni zabav debele gnade Ergerja-Bergerja in tamkaj je kmetič, ki mu vleče hudič voz v tla — slika, kakor posneta po starih votivnih podobah z Zalostno Marijo na vrhu. To niso čiste ilustracije, ampak duhovite glose, izbrani poudarki, tako v Trdinovem duhu zajeti, da kar vidimo, kako si pisatelj in slikar hudomušno pomežikujeta, ne nazadnje na račun tistega, ki bi se utegnil spotikati nad njima. Kobetova oblikovna dika je ni vselej enaka; variira jo. Včasih je risarsko jasnejša, drugič bolj slikovita; to pot vsebinsko zgovornejša, drugo pot simbolično pridvignjena. Še v tem je Kobe soroden Trdinovi pripovednosti, da zdaj dejanje zgoščeno gradi v enovito zgodbo, drugič pa na široko kramlja, kot bi zajemal iz neizčrpne cule, natrpne z modrostjo bogatih ljudskih siromakov, med katere je tudi Trdina spadal.

Toda Kobe se je na spopad s Trdinom tudi študijsko pripravil. Ne samo da je natančno proučil

Boris Kobe: JANEZ TRDINA

zgodbe same; obiskal je tudi vse kraje, kjer se posamezne prigodbe gode: gorjanske rebri in mirne vasi Podgorja; ustavljal se je med gradovi in razpadajočimi kmečkimi hišami; polskal je gorjanske »menih«, mravljišča, kjer je storil žalo sten konec neugnani Barabaš, prav tako pa tudi divje Gugljevo bivališče v skalah Pendirjevke; spustil se je na vodnate Zaloške travnike in zablodil do ukletega gradu Rožeka ki ga, razen pravljice, komaj še kdo pozna. S temi v temperi naslikanimi krajinami, ki jih atmosfera razpoložensko uglašča — tako viharo je nebo nad mrkimi gradovi! — se je vrnil na realistična tla, k večnosti pesmi domače zemlje, k njegovemu dvogovoru s soncem in oblaki. Z njimi se je poklonil zemlji, ki je

iz pradavne moči spočela mitološke vrelce, iz katerih se je napajal Trdina. Iz lastne mladosti se spominjam, kako sem kot otrok ob prvem obisku Novega mesta pobožno ostrnel pred Gorjanci. Ze v samem njegovem imenu se mi je zgostilo vse, kar je pravljicne resničnosti v naši kulturni dediščini. In danes, ko ogledujem te nič manj Kobetove kot Trdinove zgodbe trpke in žive fantazije, prirojene oblikam panjskih končnic, mi prihaja na misel stavek, s katerim je pisateljica Selma Lagerlöfova končala svojo čudovito sago o Gösta Berlingu: »Tukaj so nas obletavale... velikanske debele domišljije, ali kako naj pridejo v čebelji panj resničnosti, da res, to je pa njihova stvar.«

Emilijan Cevc

STO LET ŠOLE V ŠENTLOVRENCU

V Šentlovrencu deluje redna osnovna šola od februarja 1869. Pred njeno ustanovitvijo je začel s privatno šolo na svojem domu v sosednji Krtini gimnazijec Vinko Kmet, ki je brezplačno učil v poletnih počitnicah l. 1864 šestnajst in v počitnicah naslednjega leta devetnajst otrok. Za njim je l. 1866 prevzel šolo novodošli kaplan Jakob Gross. Šola se je razvila v zasilno, za katero je najel učilnico na Krtini v Mikelnovi hiši, ter je poučeval tudi v letih 1867 in 1868. Ob projektiranju gradnje šolskega poslopja v Šentlovrencu in napovedi učiteljskih dohodkov, ki so jih l. 1867 določili za opravljanje učiteljske in organistovske službe, so predvideli za šolski okoliš 20 naselij, v katerih so naštevali 86 šoloobveznih otrok. Za tolikšno število otrok je bila redna šola res nujna, bodočemu učitelju pa so naložili, da bo moral otroke učiti po štiri ure dopoldan in popoldan.

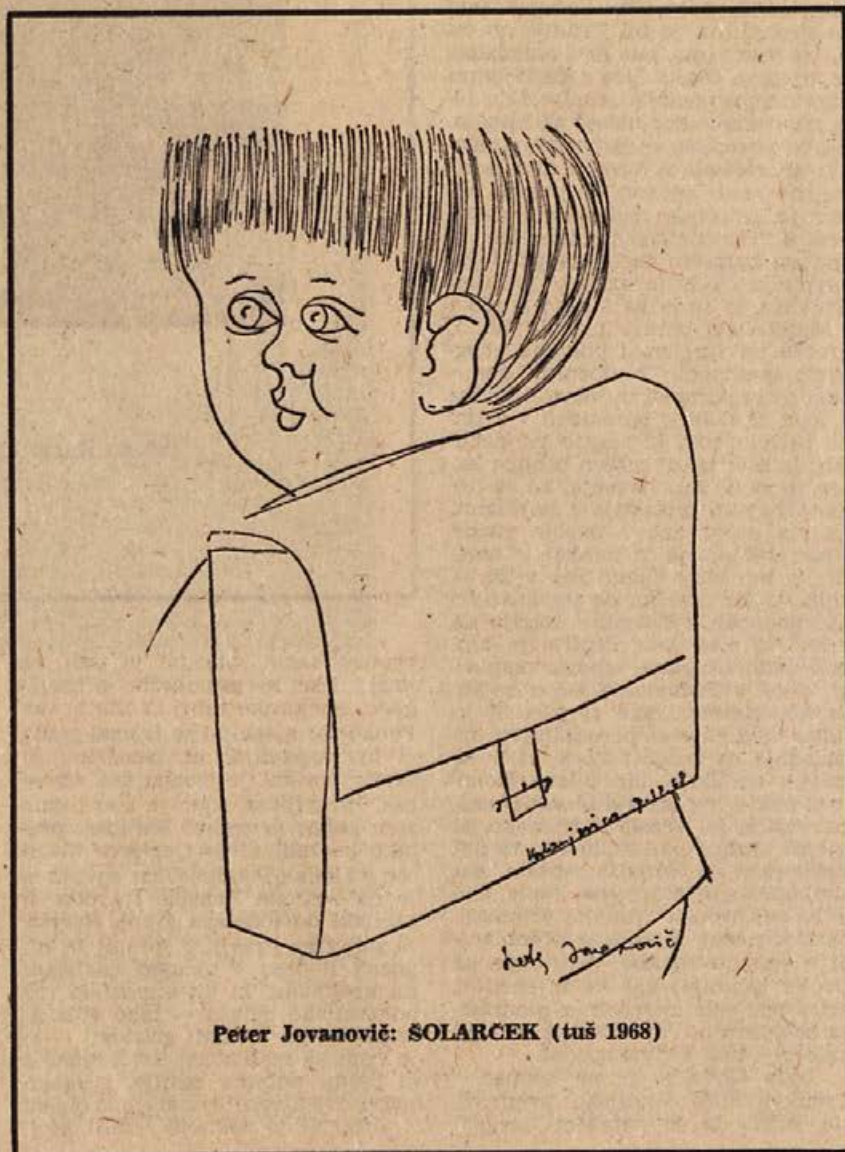
Ko je bilo sedanje šolsko poslopje proti koncu l. 1868 dograjeno, je bil na prošnjo okrajnega šolskega nadzornika v Trebnjem nameščen v Šentlovrencu prvi redni učitelj Alojzij Jerše s šole v Gorenjem Logatcu z dekretom škofijskega konzistorija v Ljubljani z dne 12. februarja 1869. Listina o tem je ohranjena v nadškofijskem šolskem arhivu v Ljubljani in je s svojim podatkom v nasprotju s šolsko kroniko v Šentlovrencu, ki jo je pozneje začel pisati učitelj Vinko Kmet s trditvijo, da je učitelj Jerše nastopil na tej šoli že l. 1868. S takšnim pisanjem je zagrešil enako napako kot pisci mnogih drugih šolskih kronik, ki so beležili podatke po spominu in tudi tako važnih dogodkov, kot je ustanovitev in začetek redne šole, niso preverili in podprli z listinskimi dokazi.

Šola v Šentlovrencu je bila ob ustanovitvi primitivna vaška šola trivialka, imenovana tako po treh naučnih predmetih: branju, pisanju in računanju. Take šole so imenovali tudi župnijske oziroma od 1855 do 1869 tudi konkordatne šole. Dokler so bile v odvisnosti od cerkve, so vse delo učitelja nadzorovali župnik kot predstojnik šole, dekan kot okrajni šolski nadzornik in še višji škofijski šolski nadzornik. Sicer pa je cerkev tudi po popolnem podržavljenju šole z državnim zakonom o ljudskih šolah z dne 14. maja 1869 še dalje obdržala v svojih rokah moralno vzgojo in verski pouk — verouk je bil prvi predmet v

sprichevalih — vse do izvedbe ločitve šole od cerkve pri nas po zadnji svetovni vojni.

Prvi učitelj Alojzij Jerše, ki je dobil za svoje službovanje v Šentlovrencu pohvalo in priznanje drž. šolskega sveta z dne 9. 3. 1871, je odšel konec istega leta na novo službeno mesto v Šmihel pri Novem mestu, pozneje, od 1877 dalje, pa je bil nadučitelj v Trebnjem, kjer je umrl 1900. Za Jeršetom je v Šentlovrencu učiteljeval Franc Cetelj do oktobra 1877, ko je prevzel šolo že omenjeni domačin Vinko Kmet s

Krtine, ki je že od 1870 učiteljeval na Ajdovcu in od 1873 v Šmartnem pri Kranju. Spomladi 1879 je na južni strani šole na lastne stroške uredil sadni vrt na površini 200 m². Imel je več otrok, od katerih je navdušil za učiteljski poklic sina Hermana in hčer Marijo, znano pisateljico. Zaslužni učitelj Vinko Kmet je umrl 20. 3. 1895, z novim šolskim letom, ki se je začelo 16. oktobra is. l., pa je nastopil učitelj Ivan Vozelj. On je v šolsko kroniko prvi zabeležil število šole obiskujočih otrok, ki jih je bilo ob koncu šol-

Peter Jovanovič: ŠOLARČEK (tuš 1968)

skega leta 1896/97 že 171. Telovadba se je zaradi pomanjkanja prostora le malo poučevala, ženskih ročnih del pa ni nihče učil.

Po Vozljevem odhodu je začel s poukom 1. IV. 1901 učitelj Franc Potokar, potem ko so bili otroci 9 mesecev brez pouka. Njegova žena Felicita je prevzela pouk ženskih ročnih del, vendar ga je februarja 1903 opustila zaradi izostanka letne nagrade. S šolskim letom 1904/05 se je šola razširila v dvorazrednico. Za provizorno učiteljico je prišla Amalija Hinek, Potokar pa je bil povišan v nadučitelja. Da so v šolskem posloplju pridobili še en prostor za učilnico, se je župnikova kašča izselila iz pritličja šole. Konec šolskega leta 1905/06 je obiskovalo vsakdanjo šolo 189 učencev. Po premostitvi Amalije Hinek 1906 je prišla na njeno mesto učiteljica Josipina Majde. Kmalu potem, ko je prišel oktobra 1905 v Šentlovrenc župnik Anton Oblak, se je položaj nadučitelja Potokarja občutno poslabšal. V času njegovega polletnega dopusta 1907 je župnik prevzel na njegovo mesto drugega organizista, s čimer je Potokar izgubil znaten zaslužek, ker so si v tisti dobi zaradi pičle učiteljske plače še mnogi učitelji na deželi pomagali z opravljanjem organistovske službe. Potokarja je rešil iz težkega trenja z župnikom deželni šolski svet 1909 s premostitvijo na zanemarjeno šolo v Banja Loko. List, na katerem je Potokar pred svojim odhodom napisal poseben dodatek o župnikovem postopku proti njemu, je iz kronike iztrgan.

Za Potokarjem se je nekaj nadučiteljev in učiteljic hitro izmenjalo, učiteljica Angela Nagode pa je službovala od 1911 do 1919 in nadučitelj Miroslav Jazbec od 1912 do konca novembra 1922. V šolskih letih 1916/17 in 1917/18 je obiskovalo šentlovrensko šolo poleg domačih tudi 28 goriških begunskih otrok. Septembra 1923 je prevzel vodstvo šole kot nadučitelj Anton Pugelj in se oženil z dotodanjo šolsko voditeljico Ivano Vercetovo. Pugelj je delo na šoli zelo poživil. Preskrbel je kulise za igre in postavil čebelnjak. Višji šolski svet je z odlokom z dne 24. I. 1921 šolo razširil v trirazrednico, vendar se je zaradi pritožbe krajevnega šolskega sveta proti njej odprla šele 24. februarja 1925. Za tretje učno moč je prišla učiteljica Danica Potokar. Tedaj so možje krajevnega šolskega sveta takoj vložili protest proti otvoritvi III. razreda, češ da 227 otrok ni dovolj za trirazrednico, a protest je bil ostro zavrnjen. Pretečo ukinitve tretjega razreda 1. 1927 zaradi pomanjkanja tretje učilnice je Pugelj s svojo akcijo preprečil. 1928 je Pugelj prejel od velikega župana ljubljanske oblasti pohvalno priznanje za vzorno delovanje in krasne uspehe na prosvetnem polju, leto prej pa nagrado za vzorno oskrbovanje šolskega vrta. Leta

1929 je dosegel, da je bil zgrajen šolski vodnjak, ki mu je preskrbel črpalko.

Ko sta 1931 banska uprava in okrajno načelstvo v Novem mestu izdala odlok o otvoritvi paralelke k I. razredu, da bi se šola v Šentlovrencu razširila v štirirazrednico, so kmetje iz Velike Loke in okolice vložili prošnjo, da bi zidali primerno šolsko poslopje na Veliki Loki, vendar s tem niso prodri. Pozneje se je Pugelj prizadeval, da bi se izselilo kaplansko stanovanje iz I. nadstropja šolskega poslopja, ki bi ga potem bolje izkoristili za šolo. 1938 je banska uprava prešolala vas Pljusko iz šentlovrenskega šolskega okoliša v trebanjski šolski okoliš. Isto leto je banska uprava v Ljubljani potrdila odlok okrajnega načelstva v Novem mestu, naj bi se šolsko poslopje v Šentlovrencu razširilo za dve novi učilnici, da bi se vprašanje učnih prostorov za dalj časa rešilo, ker so računali, da se bo število otrok še naprej večalo. Ko pa je krajevni šolski odbor na to odločbo ni hotel pristati, je Pugelj dosegel, da je banska uprava privolila na omiljeno odločbo, s katero je določila, naj šolska občina odkupi kaplansko stanovanje v šolskem posloplju in ga preuredi v učilnico. Župnik se je odločil za umik kaplanskega stanovanja iz šolskega poslopja le pod pogojem, da se zgradi nova kaplanija na šolskem zemljišču in v njej večja soba za cerkvene namene. Krajevni šolski odbor je v to privolil, šolski upravitelj Pugelj pa je poskrbel za načrt in je pri tem računal, da bi se večja soba razširila v dvorano za mladino. Stavbno dovoljenje je izdalo okrajno načelstvo Novo mesto, stavbo pa so začeli graditi 22. 4. 1940 in jo še isto leto spravili pod streho. Naslednje leto so po izselitvi kaplanskega stanovanja pridobili novo učilnico v šolskem posloplju. Jeseni 1941 so v šoli uvedli peti oddelek.

Med vojno so se učne moči zelo menjale, le Pugelj se je trdno držal na svojem mestu, čeprav je imel zelo hude spore z župnikom. Zato je o njem zapisal, da je preganjal ne samo učitelja Potokarja, ampak vse njegove naslednike, in tako zasluži, da se to omenja v kroniki.

Tudi po osvoboditvi se Pugelj ob pogostnem menjavanju in pomanjkanju učiteljev ni ustrašil narpornega dela. 1949 je s svojo požrtvovalnostjo pripomogel k dograditvi zadružnega doma, na katerem so leta 1952 odkrili spominsko ploščo padlim borcem NOV. Decembra 1953 so na šoli v Šentlovrencu začeli z ljudsko univerzo o kmetijstvu in gospodarstvu, pri čemer je sodeloval tudi Pugelj. Ta, za Šentlovrenc najbolj zaslužni učitelj je stopil v pokoj z julijem 1956 po 42-letnem službovanju, od katerih jih je tu odslužil 33.

Za njim je vodil šolo do konca šolskega leta 1953 Franc Sedej, ki

je prišel v Šentlovrenc z ženo učiteljico Kristino iz Škocjana. Ko sta bila po lastni želji razrešena službe, je prevzela upraviteljstvo Anica Čadonič, ki je usposobljena tudi za predmetni pouk, katerega so imeli na šoli v petem oddelku do njegove ukinitve 1966. Odtlej ima šentlovrenska šola, ki je podružnica osnovne šole Trebnje, štiri razrede in štiri učiteljice. V višje razrede se učenci vozijo v Trebnje, iz vasi, ki so bliže Velikemu Gabru, pa odhajajo raje v njegovo osemletno osnovno šolo.

Šolska kronika ima poleg šolskih podatkov zabeležene tudi številne vremenske podatke in nekatere druge zanimivosti. — Mraz v zelo mrzli zimi 1929 je dosegel 18. januarja —28°C, 1942 pa je bil šolski pouk prekinjen v zadnjih treh tednih januarja zaradi visokega snega in mraza, katerega minimum se je gibal med —28 in —32°C. Sredi junija 1939 je zaradi deževja nastopila po vsej dolini tolikšna povodenj, kakršne ljudje se niso pomnili. Zanimivi so podatki o folkloristu Ivanu Šašlju, ki se je kot upokojeni župnik nastanil v šentlovrenski šoli in je v šolskem letu 1922—23 nastopil kot pomožni katehet. Ob slovesnem praznovanju njegove 70-letnice rojstva in 50-letnice literarnega delovanja je bila po sprejemu gostov v šoli 13. maja 1929 posebna šolska prireditev, na kateri so mu otroci izročili spominsko darilo.

V kroniko so vloženi nekateri časopisni izrezki o graščakah na Mali Loki in daljši članek o upokojenem podmaršalu Ivanu Lavriču pl. Zaplaskem, ki je bil 1850 rojen v Dolnjih Praprečah pri Šentlovrencu.

Sedanje staro šolsko poslopje ne ustreza več vsem zahtevam sodobnega nazornega pouka.

Ivan Simonič

Anton Repnik, Popevkar (tuš, 1968)

ARHEOLOŠKI PROJEKT MIHOVO V LETU 1969

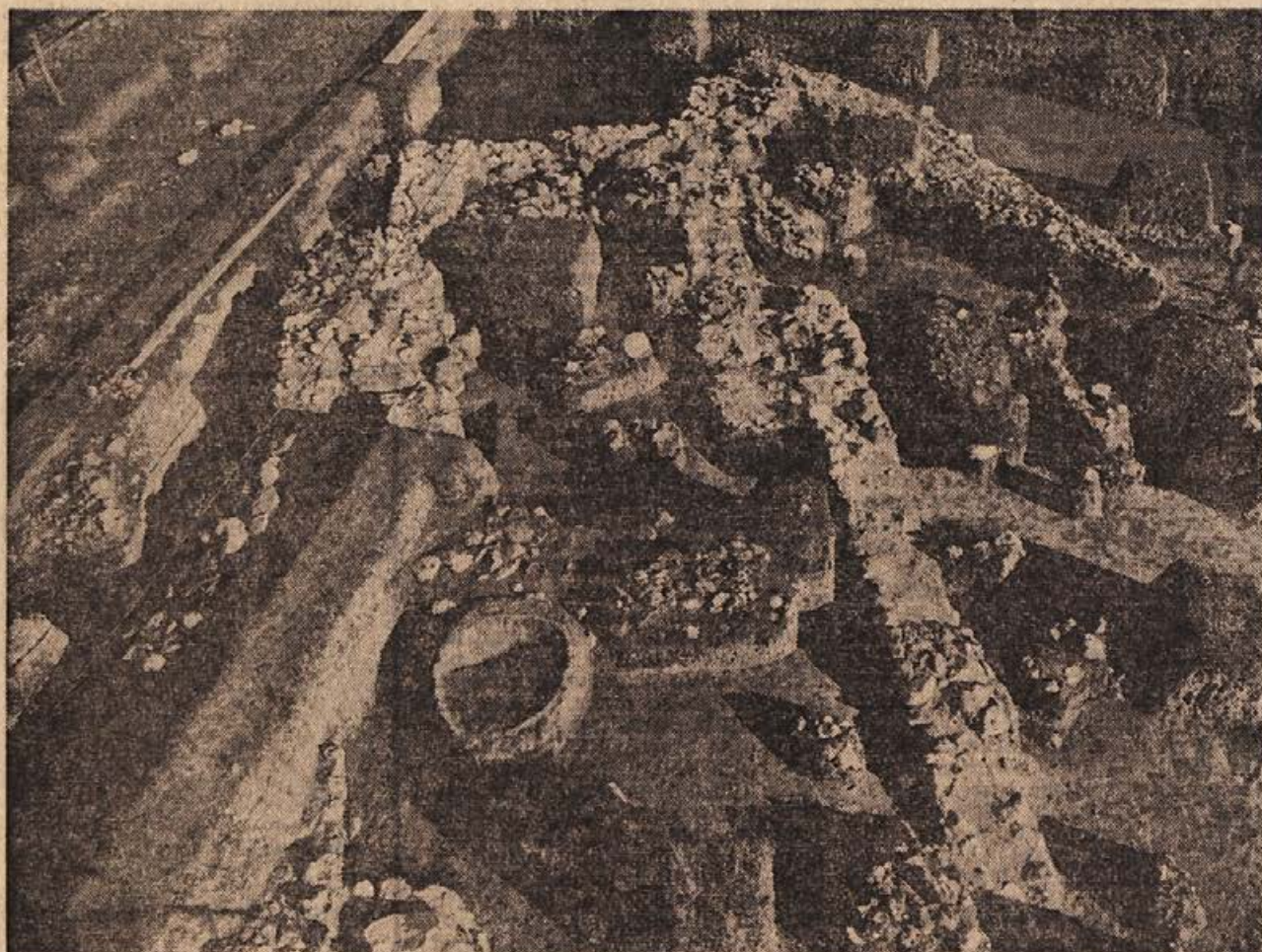
Najnovejša odkritja o nastajanju in odmiranju srednjeveškega trga Gutenwertha (pri sedanji Drami blizu Šentjerneja) pomenijo veliko presenečenje za našo znanost — Poslej ne samo arheološki, temveč širši, raziskovalni projekt Mihovo, ki dobiva vse-slovenski pomen

Ravno pred enim letom, v tretji številki »Dolenjskih razgledov«, nam je Ivo Pirkovič v svoji razpravi »Rojstvo in smrt Gutenwertha« opisal zgodovinsko ozadje, v katerem je nastajal in odmiral freisinški trg Gutenwerth. Arheološke raziskave v 1967 in 1968 pa so prispevale nemalo materialnih ostalin, da smo lahko oživel nekaj značilnosti iz njegove podobe: na otoku, ki ga je na jugu in vzhodu, tj. pri današnji vasi Drama omejevala Krka, na severu pa najbrž umetni prekop, je

prostora stalo mestece, ki ga je od neposeljene zahodne polovice otoka delilo obzidje. Po sredi mesteca, v smeri sever—jug, je tekla 8 metrov široka, z lomljenecem tlakovana cesta, ki se je na severu iztekla v pristanišču, na jugu pa je prehajala v most, na katerega se je prišlo le preko mostobrana. Oblike slednjega lahko še danes zasledimo med Rabzeljevo in Mencinovo domačijo na Drami.

Na osrednjem delu »mestne« površine, najbrž na Selakovih njivah v bližini Miklavževe cerkve, ki ga domači-

ni imenujejo »oštata«, je stala župna cerkev sv. Katarine in najbrž še sodnija in druge upravne stavbe. Vzhodno in zahodno od osrednje prometne žile so stale po vsej verjetnosti stanovanjske hiše in razne obrtne delavnice. V njihovem zaledju, tj. na zahodu proti obzidju in na vzhodu proti Krki, je stala verjetno še ena vrsta hiš; za njimi pa so bili vrtovi. To podobo dopolnjuje še dejstvo, da je v Gutenwerthu bila kovnica novcev, da je imel svoje pristanišče na Krki, po kateri je najbrž potekal dokaj živ pro-

Pogled na temelje obeh na novo odkritih cerkva (z zahoda).

met. Lani smo odkrili, da je bila na južnem delu mesta zelo razčlenjena kovinsko predelovalna dejavnost. Vse to pa dobi še več na svoji veljavi spričo spoznanja, da sodijo gutenwerški izdelki v oblikovni zaklad tedanjega srednjeevropskega prostora. To je podoba, ki velja najbrž za ves čas od dvanajstega pa do druge polovice petnajstega stoletja, tj. do 1473, ko Turki uničijo Gutenwerth.

Predstavo, ki smo si jo ustvarili o Gutenwerthu na temelju arheoloških izkopavanj in nam jo sicer dopolnjuje zgodovina, je postala za našo znanost tako vabljiva, da smo se odločili nadaljevati z raziskavami vse do stopnje, da bo pred nami stala popolna rekonstrukcija življenja v Gutenwerthu.

Letos smo nadaljevali z odkrivanjem »delavniškega kompleksa« pri Drami, tj. tam, kjer smo lani odkrili cestišče in vzhodno od njega veliko stavbo s topilnico železa na eni in številnimi delovnimi mesti na drugi strani. Odkopali smo površino v velikosti okoli 400 m². Najdbe in ugotovitve na tem prostoru delimo v tri velike skupine:

do globine 80 cm si sledijo tri gutenwerške delavniške plasti, ki so enake tistim, ki smo jih ugotovili lansko leto. Tudi najdbe imajo enak značaj, vendar je njihov izbor večji in pestrejši. Med drobnimi najdbami so tu zopet številni ključi, med katerimi je več romanskih in nemalo takih, ki imajo roč izdelan v raznih stalnih inačicah gotskega loka. Enako bogastvo vidimo tudi pri drugih predmetih: tu so nove oblike svedrov, nožev, britev za britje, razno okovje, žebiji, puščice, železni deli za konjsko opremo, bronasto okovje za konjsko opremo itd. Med vsemi temi železnimi in bronastimi predmeti, ki kažejo na trdo delo, pa je majhna koščena piščal, ki je še ohranila svoj lesk in nas nehoče opozarja, da je v Gutenwerthu ob težkih delovnih pogojih živela tudi pesem. Med najdbami so tudi novci. Letošnje najdbe iz gutenwerških plasti potrjujejo naše ugotovitve o živahni kovinski predelovalni dejavnosti, o kateri smo govorili že lani.

Pomembno presenečenje: cerkva iz 11. stoletja?

Tedaj smo že mislili, da bomo delo vsak čas končali in da je pred nami le še zadnja plast, smo doživeli nemajhno presenečenje. V globini enega metra, neposredno nad ilovico, se je pred nami izoblikoval tloris 14 m dolge enoladijske cerkvice s pravokotnim prezbiterijem. Enotno podobo tega tlorisa so motili le neki elementi. To je polkrožna apsida, ki je bila vzdana v omenjeni pravokotni prezbiterij ter dva stebra, ki stojita tesno ob stranskih oltarjih in sta od njih starejša. Se dva gradbena elementa, ki ne sodita v opisani tloris, smo našli pod vogaloma pravokotnega prezbiterija in

sta torej starejša. Opisane ostaline pričajo, da imamo ne le eno, ampak najmanj tri gradbene faze, in sicer: cerkev s pravokotnim prezbiterijem, z dvema stranskima oltarjema, s slavočno steno in najbrž s kristalnim kamnom v levem kotu ob vhodu v cerkev. Cerkve tega tipa poznamo v času romanike na Stajerskem in Koroškem. Le nekaj primerov je na desnem bregu Save in tudi Krke. Najbližja je na Ržišču nad Pleterjem. Ta tip cerkva so gradili pri nas v 12. in 13. stoletju. Toda ta datacija najbrž ne bo veljala tudi za naš primer, kajti to možnost izključujeta dva elementa: v 12. stol. stoji na Otoku že predelana cerkev, to je tista, s polkrožno apsidno. Proti kasnejši dataciji slednje govorijo najmanj tri gutenwerške plasti med obema apsidama. S tem, da smo postavili cerkev s polkrožno apsidno v 12. oziroma v njeno nehanje v 13. stol., smo postavili cerkev s pravokotnim prezbiterijem nazaj v 11. stol., kar sodi na Dolenjskem med izjemne primere.

Z obema fazama arhitekture, ki smo ju pravkar opisali, pa se izključujeta dva okroglo zidana podstavka ob obeh stranskih oltarjih. Podstavek ob južnem stranskem oltarju stoji tesno tudi ob južni steni ladje, je popolnoma okrogel s premerom 1,20 m ter vkopan za 80 cm v sterilno plast ilovice. Zidan je v plasteh ter vezan z močno malto. Nekoliko nepravilnejšo obliko ima podstavek ob severnem stranskem oltarju in je nekoliko odmaknjen od severne stene ladje. Zaradi številnih rimskih najdb, med katere sodijo tudi nekateri arhitektonski elementi, je popolnoma opravičljiva

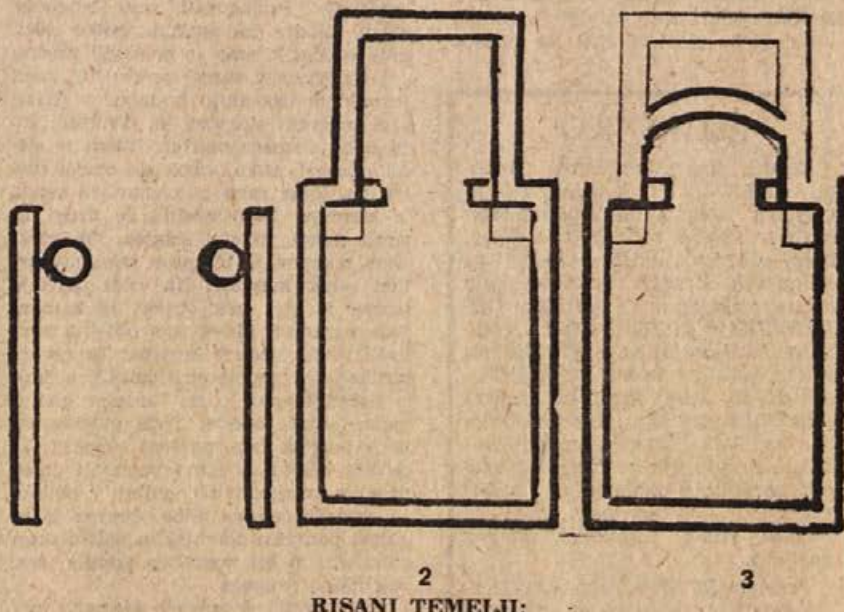
misel, da opisana objekta predstavljata temelja za stebra, ki si ju lahko mislimo na tem mestu le v rimskem času. Ako k obema dodamo še obe steni ladje, stoji pred nami pravi rimski portik, to je vhod v stanovanjski objekt.

Ta rekonstrukcija je smela, manjka ji dober del materialnih dokazov (študij in preverjanje v tej smeri bomo opravili v naslednji spomladi), vendar se zdi ta razlog v tem trenutku najbolj sprejemljiv. Nič ni nenačnega, da bi ostanke rimske arhitekture uporabili kot osnovo za cerkveno ladjo, kateri so dodali le prezbiterij. Tak koncept stavbnega razvoja je znan, vendar pri nas izjemen in prav v tem leži njegova tehtnost.

Dokončno besedo o tem važnem odkritju bomo lahko povedali le po zaključnem raziskovanju. Pri identifikaciji opisanega objekta ter pri ugotavljanju materialnega stanja je sodelovala vrsta priznanih znanstvenikov. Med njimi naj omenim akademika prof. Kosa in prof. Grafenauerja, prof. Gestrina ter priznane strokovnjake za arhitekturo dr. M. Zadnikarja, dr. N. Sumija in dr. I. Komelja.

Kožarska jama in »peč« iz še starejšega slovenskega naselja?

S tem odkritjem smo načeli popolnoma novo poglavje naše narodne zgodovine. Najmanj prva cerkev, to je tista s pravokotnim prezbiterijem, sodi v čas pred Gutenwerthom. S tem smo zavrgli tezo, ki so jo lansko leto

RISANI TEMELJI:

Legenda: 1. — prva gradbena faza: ostanki rimskega portika. — 2. druga gradbena faza: na temeljih portika sezidana enoladijska cerkev, ki so ji dodali pravokotni prezbiterij (najbrž iz 11. stoletja). — 3. tretja gradbena faza: v pravokotni prezbiterij so vzdali polkrožno apsidno. To se je zgodilo najkasneje v prvi polovici 13. stoletja.

postavili zgodovinarji in arheologi, da freisinški gospodje zgradijo svoj trg na dotedaj neposeljenih tleh.

Da je na tem prostoru že prej kipele zelo bujno ustvarjalno življenje, pa pričata še dve najdbi, ki sta skoraj bolj razburiljivi kot odkritje cerkvice s pravokotno apsido. Severno od prezbiterja in deloma pod vzhodno steno obeh cerkva smo namreč odkrili skoraj 4 m dolgo jamo, v kateri je bilo veliko usnja, živalskih kosti, keramike in nekaj izredno velikih kosov žilindre. Jamo bi lahko delili na dva dela: na veliko ovalno jamo, vkopano v sterilno glino, ki je na dnu imela velik obtesan hlod. Kosti, usnje ter vse ostale najdbe in stene jame so impregnirane s temno pepelnato sivo barvo. Na vzhodnem koncu prve je še ena jama, okrogle oblike s premerom skoraj en meter ter globoka do 40 cm. Stene in dno te jame so utrjene. V tej jami je bil tudi popolnoma cel lonček. Glede na to, da sega jama še pod notranji lok polkrožne apsida, je torej starejša od obeh cerkva. Številni kosi usnja, živalskih kosti, obtesan hlod na dnu jame, temno siva barva na predmetih ter najdba lončka v okrogli jami najbrž pričajo o kožarstvu, ki je sodeč po izmerah jame, bilo zares intenzivno in obsežno.

Če smo ob cerkvi govorili o prvi, bi morali ob najdbi te jame govoriti o drugi predgutenverški fazi. Podoba te druge dobe dopolnjuje še ena presenetljiva najdba: ob zunanjem licu, zahodnem delu severnega sidu ladje, smo ugotovili okroglo jamo, ki ima premer tri metre. Vkopana je bila v sterilno ilovico, proti središču pa se je spuščala v treh koncentričnih terasah. Na dnu jame je skoraj meter pod robom vkopa kurišče, na katerem so še ostanki kuriva. V zasipu nad kuriščem smo med ostalim ugotovili tudi strnjeno plast žilindre. Na kurišče

so morali dovajati zrak. Od tu pa je le še korak do sklepa, da je pred nami topilniška peč večjih izmer.

Kožarska jama in »peč« govorita za zelo napredno in intenzivno gospodarjenje v nekem starejšem slovenskem naselju na Otoku pri Dobravi. Metalurško kovinarska predelovalna dejavnost, ki smo jo ugotovili v gutenverških plasteh, je le nadaljevanje neke starejše slovenske tradicije in zato ima znani slavist prof. dr. T. Logar prav, ko je ob obisku naših raziskav na Otoku potem, ko si je ogledal stanje najdb, rekel:

»Zame ni nobenega dvoma več, da je Gutenwerth le kovanika, ki je nastala s prevodom slovenskega Otoka in Dobrave.« Ta letošnji izsledek raziskav na Otoku vsekakor sodi med važne prispevke k slovenski zgodovini.

Arheološke raziskave na Mihovem

Manjša ekipa Centra za staroslovske študije je izkopavala na »Trnišču« pri Mihovem. Tako pravijo domačini manjši terasi na grebenu ob Mihovškem potoku. Na »Trnišču«, ki je skoraj popolnoma ravno in neporasčeno ter se rahlo nagiba od juga proti severu, je na njegovi južni strani večja gomila ovalne oblike, ki ima okoli 50x30 m, visoka pa je okoli 6 m. Sentjernejski starinokop I. Kušljan je »Glavico« opredelil kot plavž. Glede na železarske probleme, ki so se nam začeli odpirati v Gutenwerthu, smo se odločili, da bomo začeli z odkopom tega plavža, ki bi po podatkih moral soditi v čas zadnjih desetletij starega štetja.

In tudi tu, na »Glavici«, nam je letos arheološka lopata pripravila presenečenje. Pričakovali smo mogočne plasti žilindre in ostanke velike peči, toda sonda, ki smo jo postavili prečno čez »Glavico« v smeri sever—jug, nam je odkrila naslednjo podobo: z globokim prečnim vkopom je »Trnišče« ločeno od strmega ozadja. Zatem je sledil okrogel nasip, visok do enega metra, na čigar robu je postavljen venec iz kamnov. Nato sledita še drugi in tretji nasip, ki sta manjša. Ob robu obeh nasipov je bil prav tako postavljen venec kamnov. Na vrhu najvišje terase je stal nek objekt iz kamna. Šele v zasipni plasti tega objekta smo našli revne sledove kurišča. Ta rekonstrukcija ni popolnoma zanesljiva, kajti naredili smo jo na temelju komaj meter široke sonde. Toda železarstvo je najmlajša faza na tem objektu, ki ga kot celoto moramo postaviti daleč nazaj v prazgodovino, najbrž v obdobje starejše železne dobe. Čeprav je ta objekt podoben dolenjskim halštatskim gomilam, ni bil pogrebna gomila, ampak nekaj drugega.

Če v svojih domnevah tvegamo malo več, bi morda lahko dejali, da je to kulturni objekt, saj so halštatski grobovi v neposredni bližini in »Glavici« ter tesno ob poti, ki je z gradišča vodila

na grobišče. Ne oziraje se na to all je hipoteza o »Glavici« verjetna, smo tu odkrili izjemno prazgodovinski objekt, ki je vreden, da bi mu strokovnjaki posvetili vso pozornost.

Ne več arheološki, temveč raziskovalni projekt Mihovo

Ze lansko leto nam je arheologom postalo jasno, da bodo pod Gorjanci morale sodelovati vse tiste znanstvene discipline, ki lahko dopolnijo naše ugotovitve. Letos je prišla na teren vrsta raziskovalnih skupin:

antropologi na čelu s prof. dr. Z. Dolinarjevo in dr. V. Brodarjevo geografa prof. dr. M. Zagar in dr. Radinja, metalurg prof. inž. Ciril Rekar, zgodovinarja prof. dr. F. Gestrin ter prof. dr. B. Grafenauer, slavist prof. dr. T. Logar, ki proučuje dialekte. Na vidiku je tudi sodelovanje etnografov in zgodovinarjev umetnosti itd. Antropologi so ugotovili, da bodo morali začeti z obdelavo širše regije, če bodo hoteli dati arheologom odgovor, ki nas interesira samo za prostor projekta »Mihovo«. Do iste ugotovitve prihajajo tudi ostale znanstvene discipline, npr. geografji, jezikoslovci, etnografi, zgodovinarji in tudi drugi.

Ta način pa terja druge organizacijske in delovne prijeme. Na terenu bomo le vrsta znanstvenih disciplin, ki vzporedno delamo, vsak s svojim konceptom in z ločenimi rezultati, ki jih bomo primerjali in vrednotili s stališča prostora projekta »Mihovo« komaj po opravljenih raziskavah. Poslej lahko govorimo le o skupnem raziskovalnem projektu Mihovo, ki ga kot celoto mora voditi svet strokovnjakov, ki usmerjajo raziskovanja posameznih znanstvenih disciplin. Ta skupina znanstvenikov bo morala neke na terenu dobiti svoj skupni domicil, kjer bo lahko delal vsak svoje ter hkrati imel priložnost za primerjave in konsultacije z drugimi disciplinami. Tudi javnosti želimo pokazati, kako poteka naše delo in sicer v obliki razstave, ki je po vsebini in načinu dostopna vsakemu.

S tem je ideja o obnovi Prežeka dobila novo vsebino, saj leži v središču prostora, ki nas zanima. Letošnje delo na Otoku pri Dobravi, izkopavanje v Mihovem in naši organizacijski posegi so pokazali, da realizacija projekta »Mihovo« prinaša v zgodovino in v deželo pod Gorjanci nove vrednote.

Dr. Vinko Šribar

POJASNILO

Zaradi finančnih težav (priloga DOLENJSKI RAZGLEDI financira uredništvo Dolenjskega lista iz svojih rednih dohodkov, torej v breme svojih skladov) in nekaterih drugih vzrokov šele danes izdajamo 7. številko DOLENJSKIH RAZGLEDOV. Gradivo za 8. številko že pripravljamo, v kratkem pa bomo objavili tudi daljši spis Frančka Sajeta »Revolucionarno delavsko gibanje na Dolenjskem v letih 1919—1941«. Pripravljamo tudi več drugih zanimivih prispevkov, nekaj rokopisov pa so nam tudi že poslali razni sodelavci našega časnika.

Priloga DOLENJSKI RAZGLEDI bo torej spet začela redneje prihajati v roke naročnikom in bralcem našega časnika.

UREDNIŠTVO

DOLENJSKE RAZGLEDE — po sebnou kulturno rubriko Dolenjskega lista, urejajo: Jože Dular Tone Gošnik (odgovorni urednik), France Grivec, Janko Jarc Bogo Komelj, Lado Smrekar Severin Sali in Stanko Skalcer Lektor: Karel Bačar. Oblikovalec: Marjan Moškon